

RAPPORT:

**DET ØKUMENISKE TIÅRET
1988 - 1998**

**KIRKER I SOLIDARITET
MED KVINNER**

INNHOLD

<u>Bakgrunn</u>	4
<u>Saksorientering</u>	7
INNLEDNING	7
ARBEIDSMÅTER	10
Nordisk samarbeid	10
Gudstjenester og seminar	10
Framdriftsplan og Strategiplan	10
Komite	11
Kontaktmøte	11
Besøksgruppe fra Kirkenes Verdensråd	12
DELTAKELSE	12
Internasjonale kirkelige organer	13
Nasjonale økumeniske organer	13
Rådsstrukturen	13
Kirkelige stillinger generelt	15
Prestestillinger	17
Teologiske utdanningsinstitusjoner	19
PROSJEKTER OG ANDRE TILTAK	20
Lederutvikling for kvinner	20
Kvinnemishandling	22
Økumenisk arbeid	25
Mannsrollen	31
Kvinnenes internasjonale bønnedag	32
Inkluderende språk	33
Den internasjonale kvinnedagen 8.mars	34
Kvinneres stilling generelt i samfunnet	36
Kvinner i religionsdialogen	38
Dialog om synet på kvinnelige prester	39
Annet aktuelt arbeid	39
Arbeid på bispedømmeplan	40
Særfond II/Opplysningsvesenets fond	43
<u>Vurdering</u>	44
GENERELT	44
ARBEIDSMÅTER	45

DELTAKELSE	46
PROSJEKTER OG ANDRE TILTAK	48
<u>Vedlegg</u>	52
<i>PUBLIKASJONER NEVNT I RAPPORTEN</i>	52
<i>EVALUERINGSRAPPORT FRA KIRKENES VERDENSRÅD</i>	55

Bakgrunn

Kirkemøtet 1988 vedtok å slutte seg til initiativet fra Kirkenes Verdensråd om et økumenisk tiår 1988 - 1998 - "Kirker i solidaritet med kvinner", og gjorde i den anledning følgende vedtak, sak KM 19/88 "Kyrkjer i solidaritet med kvinner - Det økumeniske tiåret 1988-1998":

Kyrkjemøtet sluttar seg til initiativet frå Kyrkjeverdstådet om eit økumenisk tiår 1988 – 1998 – ”Kyrkjer i solidaritet med kvinner”. Møtet sluttar seg til initiativet frå Kyrkjeverdstådet om eit økumenisk tiår 1988 – 1998 – ”Kyrkjer i solidaritet med kvinner”.

Kyrkjemøtet finn ikkje dokumentet ”Det økumeniske kvinnetiåret – Kyrkjer i solidaritet med kvinner” frå Kyrkjeverdsrådet tenleg som materiell for arbeid med programmet. Møtet finn ikkje dokumentet ”Det økumeniske kvinnetiåret – Kyrkjer i solidaritet med kvinner” frå Kyrkjeverdsrådet tenleg som materiell for arbeid med programmet.

Kyrkjemøtet ber om at det så raskt som råd, seinast 1990, blir lagt fram ein framdriftsplan for gjennomføringa av Det økumeniske tiåret i Noreg.

Kyrkjemøtet vil oppmoda bispedømeråda om å setja ned arbeidsgrupper som kan planlegge og drøfte aktuelle tiltak i samband med Det økumeniske tiåret.

Kirkemøtet 1990 behandlet en framdriftsplan for gjennomføringen av Det økumeniske tiåret i Den norske kirke (KM-dokument nr. 17.2/90 Kirker i solidaritet med kvinner. Det økumeniske tiåret 1988-98. Framdriftsplan). Vedtaket som ble gjort i forbindelse med dette, sak KM 17/90 "Det økumeniske tiåret - kyrkjer i solidaritet med kvinner", er som gjengitt nedenfor:

1. I alle råd og utval på kyrkjelyds-, bispedøme- og Kyrkjerådsplan skal det arbeidast for at ikkje noko kjønn er representert med mindre enn 40%.
2. Det er viktig å motivere og skolere kvinner til å ta på seg leiaroppgåver på eigne premisser. I dette arbeidet må det leggjast vekt på kvinnespesifikk kompetanse. Arbeidsform og leiarstil i kyrkjelege organ må difor vurderast kritisk.
3. Det er viktig at omsorgsarbeidet i heimane blir synleggjort og oppvurdert - eit ansvar både for kvinner og menn.
4. Når det gjeld kyrkjelege stillingar, er det eit mål å sikre jamnare kjønnsfordeling på alle plan.
5. Kvinner bør oppfordrast til å søkje sokneprest- og prostestillingar.

6. Det ville vere ein rikdom for Den norske kyrkja om den også fekk kvinnelege biskopar. Det er samstundes viktig at einkvar biskop blir utnevnt med eit klårt kyrkjeleg votum.

7. Kyrkjemøtet oppmodar dei teologiske utdanningsinstitusjonane til å setja i verk tiltak for å styrka rekrutteringa av kvinner til stillingar i undervisning og forskning.

8. Kyrkjemøtet rår Kyrkjerådet til under arbeidet med Det økumeniske tiåret å prioritera viktige prosjekt frå Framdriftsplanen. Kyrkjemøtet meiner desse prosjekta bør prioriterast:

Nr. 1 "Lederutvikling for kvinner".

Nr. 11 "Videreføring av kirkens engasjement mot kvinnemishandling"

Nr. 18 "Økumenisk arbeid i forbindelse med tiåret"

Nr. 13 "Arbeid med mannsrollen"

Nr. 20 "Arbeid med kvinnenes internasjonale bønnedag"

Nr. 22 "Inkluderande språkbruk"

Nr. 15 "Markering av den internasjonale kvinnetdagen med særleg vekt på å utarbeide liturgiar som kan nyttast 8. mars"

9. Til å følgje opp arbeidet med Det økumeniske tiåret ber Kyrkjemøtet Kyrkjerådet setje ned eit særskilt utval. Kyrkjerådet utarbeider mandat og arbeidsopplegg for utvalet.

10. Kyrkjemøtet ber om å få rapport frå Kyrkjerådet om arbeidet med Det økumeniske tiåret to gonger, ein gong i denne Kyrkjemøteperioden, i 1993, og ein gong i neste periode, i 1996.

I tråd med siste punkt i Kirkemøtets vedtak i 1990 ble det i 1993 framlagt en rapport til Kirkemøtet om perioden 1991 - 1993. Kirkemøtet vedtok i den anledning følgende (sak KM 15/93):

1. Kyrkjemøtet tek rapporten frå Det økumeniske tiåret 1991-1993 til orientering, og ber dei sentralkyrkjelege råda om å fylgja opp arbeidet for resten av perioden i tråd med vedtaket på Kyrkjemøtet i 1990.

Dessutan vil ein framheve fylgjande punkt:

2. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet leggja til rette for at kvinner sine erfaringar frå arbeid i kyrkja sine råd og utval vert samla, analyserte og drøfta.

3. Kyrkjemøtet oppmodar bispedømeråda til å setje i gang eigne kurs for dei nyvalde kvinnene i alle bispedømeråd og sokneråd.

4. For å sikre ei oppfølging av Det økumeniske tiåret på bispedømeplan, bed Kyrkjemøtet bispedømeråda utarbeide ein tempoplan for dette arbeidet dei komande fem åra. Arbeid med å utforme prosjekt med tanke på Særfond II-midlar må

prioriterast.

5. Kyrkjemøtet bed bispedømeråda arbeide medvite for å få opp talet på kvinner i faglege og leiande stillingar på bispedømeplan.
6. Kyrkjemøtet ber om at det ligg føre ei oversikt over alle kyrkjelege tilsetjingar i perioden 1989-94 til neste Kyrkjemøte.
7. Kyrkjemøtet vil be Kyrkjerådet setje i gang eit arbeid omkring kjønnsroller, teologi og kyrkje. Både kvinner og menn må involverast i dette arbeidet.
8. Prosjektet "Leiarutvikling for kvinner" må sikrast økonomi slik at ein så snart som råd er kan setje i gang ein ny kursrunde med ny deltakargruppe.
9. Kyrkja sitt arbeid mot kvinnemishandling må sikrast ein solid økonomisk basis i tida framover. Biskopar og bispedømekontora vert oppmoda om å samarbeide med Kyrkjerådet om oppfølging av denne saka.
10. Kyrkjemøtet bed Mellomkyrkjeleg Råd føre vidare dei økumeniske tiltaka og arbeidet for solidaritet og samarbeid med kvinner i andre delar av verda i ramma av tiåret. Særleg vil ei peike på Kvinnernes internasjonale bønnedag.
11. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet fortsetje arbeidet med høvelege liturgiar og idestoff til bruk på den internasjonale kvinnedagen, 8.mars.
12. I fyrste halvdel av Det økumeniske tiåret har Den norske kyrkja i stor grad konsentrert seg om kyrkjelege spørsmål. Men tida er no komen til å rette blikket vidare ut. Utvalet for Det økumeniske tiåret vert beden om å arbeide for eit styrka kyrkjeleg engasjement i høve til kvinner si stilling generelt i samfunnet.

Siste gangen Kirkemøtet behandlet en rapport om Det økumeniske tiåret var i 1996. Kirkemøtet gjorda da følgende vedtak:

Kyrkjemøtet tek rapporten om Det økumeniske tiåret 1994 – 1996 til orientering og ber dei sentralkyrkjelege råda fylgja opp arbeidet for resten av perioden i tråd med vedtak på Kyrkjemøta 1990 og 1993. Kyrkjemøtet vil særleg peika på desse oppgåvene:

1. Ein samla rapport om gjennomføringa av Det økumeniske tiåret bør leggjast fram for kyrkjemøtet i 1999 saman med ein strategiplan for å styrkja og utvikla vidare kyrkja sitt arbeid med kvinne- og likestillingsspørsmål i framtida.
2. Kyrkjemøtet 1990 vedtok at det er eit mål at ikkje noko kjønn skal vera representert med mindre enn 40% av medlemene i utval og råd på alle plan i kyrkja. Dette må oppfyllest i 1997 når det gjeld sokneråd/fellesråd og i 1998 når det gjeld bispedømeråda og dei sentralkyrkjelege råd og nemnder og komiteer som dei nemner opp.

3. Det er viktig at kvinnelege prestar blir valde inn i bispedømeråd og sentralkyrkjelege råd.

4. Bispedømeråda har eit særleg ansvar for å sikra ei balansert kjønnsfordeling i leiande stillingar og faglege stillingar på bispedømeplan.

5. Det må leggjast vekt på at kvinner ikkje blir underrepresenterte i dei nye stillingane som daglege leiarar av dei kyrkjelege fellesråda i kommunane. Det må arbeidast medvete for å rekruttera kvinner til kyrkjevevjeutdanninga og kvinner må stimulerast til å søkja desse stillingane.

6. Arbeidet med leiarutvikling for kvinner i kyrkja må førast vidare, særleg på det regionale og lokale planet.

7. Det må gjevast særleg høg prioritet å sikra at Kyrkjeleg ressurscenter for mishandla kvinner får økonomiske ressursar for vokster og vidare utvikling.

8. Bispemøtet har vedteke at det skal koma i stand eit apparat i bispedøma for å ta hand om klager om seksuelle overgrep og gje støtte til offera. Bispedøma må sjå til at dette apparatet kjem på plass snarast råd og at det vert sett i verk tiltak for å auka kompetansen på dette området.

9. Kyrkjemøtet bed MKR arbeide vidare med økumeniske tiltak, og arbeide for solidaritet og samarbeid med kyrkjer i andre deler av verda i ramma av tiåret.

10. Arbeidet med den internasjonale kvinnedagen 8.mars og Kvinnes internasjonale bønndag blir ført vidare.

11. Arbeidet for inkluderande språk i kyrkja må førast vidare blant anna ved at den planlagde konferansen om dette vert realisert i 1997 og ved at dette perspektivet kjem sterkare inn i arbeidet med liturgi og gudstenesteliv.

12. Dei sentrale kyrkjelege råd må sjå til at kvinner kjem med i dialogen mellom ulike religionar i Noreg og at spørsmål som særleg gjeld kvinner blir teke opp.

13. Kyrkjerådet tar initiativ så den frå før vedtekne dialogen mellom ulike grupperingar i synet på kvinneleg presteteneste kan haldast så snart som mogleg i 1997.

Saksorientering

INNLEDNING

Da Kirkenes Verdensråd i januar 1987 vedtok å lansere et tiår med kirker i solidaritet med

kvinner som tema, hadde rådet og flere av medlemskirkene arbeidet med kvinnespørsmål og likestilling i mange år. Samtidig var det et svar på den økende uroen over kvinners situasjon som ble rapportert fra alle verdensdeler. FNs kvinnetiår 1975 - 1985 hadde ikke vist seg å gi de resultatene mange hadde håpet på og hadde i liten grad fått betydning for kirkene. Det økumeniske tiåret innebar en fornyet stadfesting av Kirkenes Verdensråds forpliktelse til å arbeide for full likestilling og et likeverdig fellesskap av kvinner og menn i kirken. Tiåret var tenkt som et redskap for å motarbeide alle former for kvinnekriminering. Det var et mål å styrke kvinners posisjon i kirke og samfunn og få fram kvinners bidrag til eget og fellesskapets beste. Ved innledningen til tiåret foreslo Kirkenes Verdensråd at følgende tre områder skulle prioriteres:

- full kvinne-deltakelse i kirke- og samfunns-liv
- kvinners syn på og ansvar for rettferdighet, fred og vern om skaperverket
- kvinners arbeid med teologi og tros-liv

Tiårets visjon var at det nå var kirkene, ikke bare ved kirkens kvinner, men også ved dens ledelse og dens menn, som skulle tenke og handle solidarisk med kvinner. Kirkene ble dessuten oppfordret til å tilpasse arbeidet med tiåret til de nasjonale og lokale forhold og selv finne fram til de målsettingene, tiltakene og arbeidsmåtene som ville være mest tjenlige. Midtveis i Det økumeniske tiåret hadde følgende fire innsatsområder utkrystallisert seg i internasjonal sammenheng (gjengitt i Kirkenes Verdensråds "Mid-Decade"- brosjyre):

- kvinners fulle og kreative deltakelse i kirkenes liv
- ulike former for vold mot kvinner
- den globale økonomiske krise og dens konsekvenser for kvinner
- rasisme og fremmedhat og de spesielle følgene dette har for kvinner

Kirkenes Verdensråds generalforsamling i Harare i 1998 mottok et brev med tittelen "From solidarity to accountability". Avsender var deltakerne i festsivalen som fant sted i forkant av generalforsamlingen og som markerte Kirkenes Verdensråds avslutning av tiåret. Brevet gjennomgår en rekke av tiårets anliggender og konkluderer med et ønske om en klar struktur for å følge opp Det økumeniske tiåret med nye ti år med både handling og teologisk refleksjon. Generalforsamlingen besvarte brevet med flere anbefalinger der blant annet vold og overgrep blir fokusert. Kirkenes Verdensråds generalforsamling vedtok også en oppfordring til alle medlemskirker om å arbeide videre med tiårets målsettinger.

Det Lutherske Verdensforbund har hatt kvinnespørsmål som eget arbeidsfelt siden 1972. Ved blant annet vedtak på generalforsamlingen i Curitiba i 1990 og ved handlingsplanene "A Clear Plan of Action" og "We are Witnesses. Platform for Action from the International Consultation on Women" (se nedenfor) har Det Lutherske Verdensforbund bidradd til å videreføre og styrke Det økumeniske tiåret i luthersk sammenheng. Ved utgangen av 1995 hadde 12 av de 122 medlemskirkene rapportert om at de hadde utarbeidet egne handlingsplaner, mens 67 kirker hadde oppnevnt kontaktpersoner for kvinnespørsmål med et spesielt ansvar for å ivareta forbindelsen mellom den enkelte kirke og Det Lutherske Verdensforbund.

Generalforsamlingen i Hong Kong i 1997 utfordret medlemskirkene og Verdensforbundets

eget sekretariat til å stadfeste på ny og følge opp Det økumeniske tiårets målsettinger. Vedtakene legger til rette for økonomisk sikring av kvinnerettede tiltak og prosjekter, og for å begrense økonomisk støtte fra Det Lutherske Verdensforbund til bare de teologiske utdanningsinstitusjonene som gir kvinner og menn lik adgang. Vedtakene tar også sikte på å få fram kjønnsperspektivene i alle forbundets prosjekter ved at hvert prosjekt må godkjennes av et organ som skal ivareta dette behovet.

I løpet av Det økumeniske tiåret er kvinnespørsmål blitt opprettet som et eget arbeidsfelt innen Konferansen av europeiske kirker (KEK). KEK har blant annet vært opptatt av spørsmålet om kvinners prestetjeneste i de baltiske land. European Ecumenical Assembly i Graz sommeren 1997, som ble arrangert av KEK og Den europeiske katolske bispekonferansen, hadde også oppe tema som gjaldt kvinnespørsmål og likestilling.

I løpet av Det økumeniske tiåret har også Nordisk Økumenisk Råd fått en egen kvinnekomite (se nedenfor).

Her i Norge har det siden begynnelsen av 70- tallet fra offisielt kirkelig hold vært arbeidet med emner som gjelder kvinners situasjon og stilling. Kvinnespørsmål var i praksis allerede etablert som et av Kirkerådets hovedarbeidsfelt siden begynnelsen av 80- tallet. Kirkemøtets vedtak i 1988 om å slutte seg til Det økumeniske tiåret, og de prioriteringene som siden ble vedtatt, var derfor en naturlig videreføring av det arbeidet som allerede var etablert.

Kirkemøtets tilslutning til Det økumeniske tiåret var prinsipielt viktig fordi det innebar en generell forpliktelse for Den norske kirke til å vise et positivt engasjement i forhold til Det økumeniske tiårets visjon om et likeverdig og likestilt fellesskap av kvinner og menn i kirke og samfunn.

Ved Kirkemøtets vedtak i 1990 om å gjøre tiåret til et satsingsfelt innenfor Særfond II, har feltet dessuten fått tilført økede økonomiske ressurser. Dette har vært av stor betydning for kvaliteten og omfanget av arbeidet.

Det følgende er først og fremst en oppsummering av det som er skjedd i forhold til Kirkemøtets vedtak i sak KM 19/88, sak KM 17/90, sak KM 15/93 og sak KM 14/96. På enkelte punkter vil framstillingen dessuten ha en noe videre innfallsvinkel.

I tillegg til Framdriftsplanen for Det økumeniske tiåret som ble framlagt i 1990, har Kirkemøtet mottatt rapport om gjennomføringen av tiåret både i 1993 og i 1996. Den foreliggende rapporten er en bearbeidet og i tidsperspektiv utvidet utgave av disse. Rapporten har som målsetting å dokumentere det som faktisk har skjedd, sett i forhold til Kirkemøtets vedtak. Rapporten inneholder også en kortfattet generell vurdering av gjennomføringen av Det økumeniske tiåret i Norge. Det er først og fremst strategiplanen for kvinnespørsmål og likestilling i Den norske kirke, som framlegges for Kirkemøtet sammen med denne rapporten, som presenterer behov og visjoner for oppfølgingen av tiåret.

Til hjelp i arbeidet med både denne og de tidligere rapporten ble bispedømmerådene bedt om å bidra med rapporter om arbeidet i rammen av Det økumeniske tiåret. Kirkerådet ba spesielt om å bli oppdatert i forhold til de vedtakene som direkte angikk bispedømmerådene. En

enkel spørreundersøkelse om ringvirkninger av Kirkerådets kursprogrammer ble gjennomført i 1996 blant deltakerne i Kirkerådets lederutviklingsprogram for kvinner i kirken og kursprogrammet for kirkelig personell om problemet kvinnemishandling (se nedenfor). Ulike typer informasjon er også blitt innhentet hos andre aktuelle instanser. Utover dette som gjelder arbeid knyttet opp mot kirkens formelle strukturer, er det vanskelig å dokumentere tiårets eventuelle gjennomslagskraft og betydning.

ARBEIDSMÅTER

Nordisk samarbeid

Kirkens kvinneutvalg tok alt høsten 1987 initiativ til et nordisk rådslagingsmøte om oppfordringen fra Kirkenes Verdensråd om å slutte seg til Det økumeniske tiåret. Møtet fant sted i Oslo i november 1987, med deltakelse blant annet fra Nordisk Økumenisk Råd. En av initiativtakerne til tiåret i Kirkenes Verdensråds sekretariat var invitert med på møtet. Dette nordiske samarbeidet ble fulgt opp med et møte i Uppsala i mai 1998, i København året etter og i Jarvenpaa, Finland i mai 1990. Der ble det bestemt å oppnevne en nordisk kvinnekomite, som en ønsket tilknyttet Nordisk Økumenisk Råd. Det nordiske samarbeidet har siden da først og fremst skjedd i Nordisk Økumenisk Råds regi (se nedenfor).

Gudstjenester og seminar

Ved inngangen til Det økumeniske tiåret oppfordret Kirkenes Verdensråd til å arrangere gudstjenester i tilknytning til påskefeiringen, med temaet "Hvem vil rulle bort steinen?" I Norge markerte en økumenisk kvinnegudstjeneste i Trefoldighetskirken i Oslo i mai 1988 åpningen av tiåret. Avslutningen av tiåret ble markert med seminar og gudstjeneste i Vestre Aker kirke 30. oktober 1998. Rapport fra avslutningsmarkeringen planlegges utgitt som eget hefte. Gudstjenesten ble arrangert i samarbeid med Norsk Kvinnelig Teologforening, som markerte sitt 40-årsjubileum. Temaet var "Livets vann". Det var Kirkenes Verdensråd som hadde foreslått å bruke vann som symbol ved avslutningsmarkeringene. Under den store åpningsgudstjenesten ved Tiårsfestivalen i Harare i november 1998, som markerte avslutningen av tiåret, ble vann fra de ulike kirkene og landene som var representert slått sammen i ei stor afrikansk krukke. Det ble et uttrykksfylt tegn for forsamlingen at krukka ble så full at vannet til slutt flommet over. Rapport fra tiårsmarkeringen i Harare forelå utgitt av Kirkenes Verdensråd sommeren året etter.

Framdriftsplan og strategiplan

Framdriftsplanen som ble forelagt Kirkemøtet i 1990 ble utarbeidet med bakgrunn i vedtaket i Kirkemøtet 1988. Planen ble til etter en prosess i kirken der ulike nivåer i rådsstrukturen og andre aktuelle grupper var utfordret til å delta med synspunkter og forslag. En egen mannsguppe utarbeidet en betenkning med forslag til tiltak. Alt bakgrunns materialet som forelå ble tatt med i arbeidet med planen. Dette materialet ble dessuten utgitt som eget ressurshäfte for Framdriftsplanen. Framdriftsplanen inneholder blant annet beskrivelser av 25 aktuelle prosjekter og tiltak innenfor rammen av Det økumeniske tiåret. Som det framgår av Kirkemøtets vedtak (sak KM 17/90) ble 7 av disse prioritert.

Med bakgrunn i Kirkemøtets vedtak fra 1996 om å framlegge en strategiplan for oppfølging og videreutvikling av Det økumeniske tiårets anliggender, ble det høsten 1997 nedsatt ei egen arbeidsgruppe for å utarbeide en slik plan. Som tilfellet var med Framdriftsplanen, ble også ulike nivåer i rådsstrukturen og andre aktuelle grupper utfordret til å komme med innspill til planen.

Komite

I februar 1991 oppnevnte Kirkerådet Kirkens kvinneutvalg/Utvalget for Det økumeniske tiåret (UDØT) med kvinnespørsmål og Det økumeniske tiåret som ansvarsområde. I likhet med flere av Kirkerådets råd og utvalg var Utvalget for Det økumeniske tiåret plassert regionalt, i dette tilfellet i bispedømmene Bjørgvin og Stavanger.

Nyoppnevning til Komiteen for Det økumeniske tiåret ble foretatt våren 1995. Ved denne oppnevningen valgte en å gå bort fra regional plassering. Arbeidsutvalget i denne komiteen gjorde høsten 1997 vedtak om at Komiteen for Det økumeniske tiåret burde videreføres som "Nemnd for kvinne- og likestillings spørsmål" fra og med neste oppnevningsperiode (sak KDT/AU 18/97).

Komiteen hadde både et nasjonalt og et internasjonalt/økumenisk mandat, og to av medlemmene var oppnevnt etter forslag fra Mellomkirkelig Råd. To av utvalgets åtte medlemmer, samt første varamedlem, var menn.

Kirkemøtet 1988 vedtok i tilknytning til sak KM 19/88 en oppfordring til bispedømmerådene om "å setja ned arbeidsgrupper som kan planlegge og drøfte aktuelle tiltak i samband med Det økumeniske tiåret".

Tunsberg og Bjørgvin bispedømmeråd har egne organ, henholdsvis en kvinnekomite og et kvinneutvalg, med ansvar for kvinnespørsmål/gjennomføringen av Det økumeniske tiåret. Disse har vært i funksjon fra tiårets første del. Kvinneutvalget i Bjørgvin mottok forøvrig Bergen kommunes likestillingspris 8.mars 1995. Oslo la ned sitt kvinneutvalg høsten 1993. Stavanger bispedømmeråd la ned sitt kvinne- og kjønnsrolleutvalg våren 1993. Hamar har også hatt et kvinneutvalg som ble nedlagt i forbindelse med bispedømmerådets sanering av strukturen med faste utvalg. Flere bispedømmeråd har hatt ad hoc grupper for å ivareta oppgaver i rammen av Det økumeniske tiåret.

Kontaktmøte angående Det økumeniske tiåret

Kirkerådet arrangerte et kontaktmøte angående Det økumeniske tiåret på Gran i tida 15. - 17. januar 1992, i forlengelse av det årets samrådsmøte for sekretariatene i bispedømmerådene og de sentralkirkelige råd. Alle bispedømmerådene var invitert til å delta med minst to personer. Invitasjon var dessuten sendt til Norges KFUK, KFUK-speiderne, Norsk Kvinnelig Teologforening og Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner. Tilsammen deltok ca. 30 kvinner og menn på møtet. En av disse var gjest fra Den islandske kirke.

Møtets formål var å gi inspirasjon i arbeidet med Det økumeniske tiåret og å bidra til

gjensidig informasjon og felles drøftelse av aktuelle saker. Temaet "Plan for dåpsopplæring i likestillingsperspektiv" ble behandlet i fellesskap med undervisningskonsulentene. Rapport forelå etter møtet. (Jf. prosjekt nr. 16 i Framdriftsplanen.)

Besøksgruppe fra Kirkenes Verdensråd i anledning Det økumeniske tiåret

Omkring midtveis i Det økumeniske tiåret gjennomførte Kirkenes Verdensråd et besøksprogram til 330 kirker over hele verden. Alt i alt deltok 75 besøksgrupper. Dette er det mest omfattende besøksprogrammet med fokus på bare ett hovedtema som noensinne er iverksatt av Kirkenes Verdensråd. Målsettingen med besøkene var å danne seg et bilde av kvinners situasjon og stilling innen de ulike land og kirker, å undersøke hvor langt arbeidet i tilknytning til dette tiåret var kommet og å samtale om eventuelle vanskeligheter.

En representant for Den norske kirke var med i ei besøksgruppe til Jamaica og Curacaou i november 1994.

Norges tur for å få besøk kom i juni 1995. Besøksgruppa besto av to kvinner og to menn, en representerte sekretariatet i Geneve, mens en fra Norge var med som regional representant. Gruppa kom fra besøk i Island og var i Norge i fem dager. På programmet sto besøk i de sentralkirkelige råd og møter med kirkelige kvinnegrupper og kvinneorganisasjoner. I programmet var det videre lagt inn et møte med Oslo biskop og med studenter og dekanus ved Det Teologiske Menighetsfakultet. For å få en mer generell orientering om forholdene i Norge når det gjaldt kvinners situasjon og arbeidet for likestilling, var det lagt inn besøk i Likestillingsrådet og i Barne- og familiedepartementet. Gruppa fikk også være tilstede ved en gudstjeneste i Bymisjonssenteret i Tøyenkirken. Bjørgvin bispedømmeråd var vertskap for gruppa en av dagene. Foruten samtaler med kirkelige representanter fikk gruppa også treffe representanter for krisesenteret i Bergen. En del av tida var avsatt til opplegg i regi av Norges kristne råd. Dette gjaldt blant annet besøk i Kirkens Nødhjelp, Bibelselskapet, møte med Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner (NØKK) og med representanter for Metodistkirken, som forøvrig er den eneste av frikirkene i Norge som er medlem av Kirkenes Verdensråd.

Mellomkirkelig Råd fikk oversendt besøksgruppas rapport fra Kirkenes Verdensråd i mars 1996. Rapporten er gjengitt som eget vedlegg og noen av besøksgruppas konklusjoner er sitert under vurdering.

Kirkenes Verdensråd har utgitt en rapport om besøksprogrammet med tittelen "Living Letters. A report of Visits to the Churches during the Ecumenical Decade – Churches in Solidarity with Women". Der heter det blant annet at "på grunn av sine vedvarende og dynamiske hensikter og mål, satte tiåret i gang en bevegelse av refleksjon og handling som har en slik omformende evne at den fortsatt vil være virksom som en sterk drivkraft".

DELTAKELSE

Som i mange andre kirker står kvinnene i Den norske kirke for en sterk og trofast innsats på det lokale plan. Kvinner er i flertall både når det gjelder gudstjenestedeltakelse, barne- og

ungdomsarbeid og praktisk diakoni. Mange av gruppene i menighetene som for eksempel kirkeringer og misjonsforeninger, er som regel mer eller mindre rene kvinnegrupper. Også ved innsamling av midler til kirkelig arbeid både i eget og andre land, har kvinner i alle år gjort en stor innsats. Dette forhindrer likevel ikke at kvinners deltakelse i en del sammenhenger kan være problematisk.

De frivillige organisasjonene innen Den norske kirke er selvstendige enheter og ikke underlagt bestemmelser og vedtak fattet av Kirkemøtet. Det vil likevel være relevant i denne sammenhengen å påpeke at kvinner ikke har like rettigheter med menn i alle organisasjonene. Dette gjelder valgbarhet og bruk av kvinnelige presters tjeneste. Det faktum at de formelle hindringene for deltakelse er ryddet av veien er imidlertid ingen garanti for en jevn representasjon på alle nivåer og sammenhenger i kirken. Det viser oversikten nedenfor.

Internasjonale kirkelige organer

I internasjonal kirkelig sammenheng er det i Det Lutherske Verdensforbund vedtatt en regel om minimum 40% kvinnerepresentasjon (generalforsamlingen i Budapest 1984). Av delegatene ved generalforsamlingen i Curitiba i 1990 var 43% kvinner, 42% av medlemmene av råde og eksekutivkomiteen var kvinner. Generalforsamlingen i Hong Kong i 1997 hadde en kvinneandelen på 49%. I det nye rådet er kvinneandelen på 43%.

Kirkenes Verdensråd har ingen generell kvoteringsregel, men hadde vedtatt 50% kvinneandelen som målsetting for generalforsamlingen i 1998. Den faktiske kvinneandelen ble på 38%.

Når det gjelder Den norske kirkes deltakelse i internasjonale kirkelige organer på styre- og kommisjonsnivå, var i foregående valgperiode over halvparten av representantene kvinner (11 av 21). Av disse hadde Norge to medlemmer i Sentralkomiteen i Kirkenes Verdensråd. En av disse var kvinne. Den ene representanten Norge hadde i Rådet i Det Lutherske Verdensforbund var kvinne. Det samme gjaldt Norges ene medlem i Sentralkomiteen for Konferansen av Europeiske Kirker. Situasjonen nå er at kvinner innehar 5 av 10 internasjonale verv (til det 11. er det ennå ikke foretatt oppnevning). Norge har ei kvinne i rådet og eksekutivkomiteen i Det Lutherske Verdensforbund. Hun er den ene av Verdensforbundets visepresidenter med økonomiske spørsmål som spesialområde. De to representantene i henholdsvis Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker er begge menn.

Nasjonale økumeniske organer

Den norske kirke har 13 representanter i Norges kristne råd. 7 av disse er kvinner. Rådet har alt i alt 39 medlemmer, av disse er 23 menn og 16 kvinner. Styret i Norges Kristne Råd har 9 medlemmer, og bare en av disse er kvinne. Den norske kirkes representanter i styret er begge menn. Generalsekretæren i Norges kristne råd er kvinne.

Rådsstrukturen

Kirkemøtet 1990 vedtok at det skal arbeides for at ikke noe kjønn er representert med mindre

enn 40% i alle råd og utvalg på Kirkeråds-, bispedømme- og menighetsplan.

I regler for valg av menighetsråd som trådte i kraft fra 1. jan. 1997, er det en bestemmelse om at forslaget til kandidater bør ha minst 40% representasjon av hvert kjønn blant kandidatene som blir foreslått på den enkelte liste. I reglene for valg av kirkelig fellesråd som også trådte i kraft fra 1. jan. 1997, heter det av det bør arbeides for kjønnsmessig fordeling.

I regler for valg av bispedømmeråd, som trådte i kraft fra samme dato som reglene nevnt ovenfor, er det bestemmelser om at begge kjønn skal være representert i nominasjonskomiteen for leke medlemmer, at det bør tilstrebes at begge kjønn er representert i nominasjonskomiteen for prestene og i nominasjonskomiteen for lek kirkelig tilsatt. Videre skal begge kjønn være representert med ikke mindre enn 40% på nominasjonslista over leke medlemmer, på lista for prester og lista for lek kirkelig tilsatt er regelen at begge kjønn skal være henholdsvis "representert" og "rimelig representert".

Regler for valg av Kirkeråd, som trådte i kraft fra 14. nov. 1997, har bestemmelser om at nominasjonskomiteen skal tilstrebe at begge kjønn er representert med ikke mindre enn 40% på den samlede kandidatlista.

I de to siste valgperiodene er gjennomsnittstallet for kvinners deltakelse i menighetsrådene 56%. Før dette var tallet en prosent lavere.

Bispedømmerådene hadde pr. 1.5. 1990 en kvinneandel på 39%, mens kvinneandelen for bispedømmerådene, slik de ble oppnevnt i 1994 og 1998, var 40%. Biskopene var regnet med i denne statistikken, selv om de ikke er valgte representanter, men medlemmer i kraft av sin stilling. Høyest kvinneandel har Hamar bispedømmeråd, der 5 av 7 medlemmer er kvinner (71%). Kvinneandelen er lavest i Nidaros- og Nord-Hålogaland bispedømmeråd, der 2 av 8 medlemmer er kvinner (25%). Mens 3 av de 11 bispedømmerådene hadde kvinnelig leder i 1993, hadde 4 bispedømmeråd i 1996 kvinnelig leder. I inneværende periode er 3 av lederne kvinner.

Kirkemøtet, slik det var oppnevnt i 1994, hadde en kvinneandel på 39% (31 av 80), mens Kirkemøtet i inneværende periode har en kvinneandel på 40% (34 av 85).

I det valgte Kirkeråd var kvinneandelen 33% (5 av 15) i de tre foregående periodene. I det Kirkerådet som ble valgt i 1998 er kvinneandelen steget til 47% (7 av 15).

Mellomkirkelig Råd hadde en utvikling i sin kvinneandel i de tre siste periodene fra 35% til 42% og i foregående periode til 53% (10 av 19) kvinner. Kvinneandelen er nå nede på 32% (6 av 19).

I Samisk Kirkeråd gikk i forrige periode kvinneandelen ned fra 33% til 25% (2 av 8) og er blitt stående på det også i inneværende periode.

Dette gir en gjennomsnittsandelen kvinner i de tre sentralkirkelige rådene i inneværende periode på 36%.

For første gang ble det i forrige periode valgt ei kvinne som leder i Mellomkirkelig Råd, mens lederne i de to andre sentralkirkelige rådene var menn. I 1998 ble det for første gang valgt en kvinnelig leder til Kirkerådet, mens Mellomkirkelig Råd igjen fikk en mann som leder. Til nå er ingen kvinne valgt til leder av Samisk Kirkeråd.

I inneværende periode er en kvinnelig prest for første gang valgt inn i et bispedømmeråd. Kirkerådet har i denne perioden for første gang en kvinnelig prest blant sine medlemmer. Mellomkirkelig Råd hadde en kvinnelig prest blant sine medlemmer også i foregående periode.

Gjennomsnittstallet for kvinner i nemnder og komiteer under de sentralkirkelige råd var i forrige periode 45% mens det i de nye nemndene som ble oppnevnt våren 1999, er gått opp til 50%. Komiteen for Det økumeniske tiåret (som har erstattet Kirkens kvinnevalg) lå i foregående periode høyest med 75% kvinner (6 av 8), mens det i inneværende periode er tre av nemndene som ligger høyest med 63% kvinneandelen (5 av 8). Nemnd for kvinne- og likestillingsspørsmål er en av disse. De nemndene som hadde lavest kvinneandelen i forrige periode var Nemnd for gudstjenesteliv og Norsk Teologisk Nemnd. I begge var 30% av medlemmene kvinner (3 av 10). Kvinneandelen har for begge del steget til 40% (4 av 10). 3 av 8 komiteer og nemnder har kvinnelig leder.

Når det gjelder ansatte i de sentralkirkelige råd, er direktør i Kirkerådet og generalsekretær i Mellomkirkelig Råd menn, mens generalsekretæren i Samisk Kirkeråd er kvinne. En av tre mellomledere er kvinner, og i 7 av de 17 faglige stillinger på nivået under mellomlederne er det kvinner. I 1996 var situasjonen at to av tre mellomledere og 6 av 14 faglige stillinger var kvinner.

Stillingsstrukturen ved bispedømmekontorene er ikke ensartet og kan heller ikke fullt ut sammenliknes med stillingsstrukturen i de sentralkirkelige råd. Selv om tallene vil kunne variere noe alt etter hvilke kriterier en velger for å kategorisere, kan en likevel registrere forskjeller mellom det sentrale og det regionale plan når det gjelder kvinneandelen i ledende og faglige stillinger. Alt i alt er kvinner i et mindretall på begge nivåer, men forskjellen er noe større på det regionale plan. Som eksempler kan det nevnes at det kun er 1 kvinne som er administrasjonsleder ved bispedømmekontorene. I 1996 var det kvinner i 2 av de 11 stillingene som kontorsjef/daglig leder ved bispedømmekontorene (1 av 12 i 1993). I 1996 var det kvinner i 4 av de 11 undervisningskonsulentstillingene (samme tall i 1993). I 1998/99 er det 7 kvinner av 12. Det samme gjelder for diakonikonsulentenes del. I 1996 var dette tallet 4 kvinner av 11 (3 av 11 i 1993). Når det gjelder stillinger som er kategorisert som rådgivere/stiftskapellaner, er kvinneandelen 19% (6 av 32).

Om en ser bort fra kontorsjefstillingene, er kvinneandelen på kontorsida stor i alle rådene.

Kirkelige stillinger generelt

Det foreligger ingen fullstendig og oppdatert oversikt over kjønnsfordelingen innen alle de ulike kirkelige stillingsgruppene. For likevel å kunne bidra med noen tall som kan gi en viss

pekepinn, gjengis nedenfor tall som viser kvinneandelen av medlemsmassen i noen aktuelle fagsammenslutninger/yrkesorganisasjoner i 1993, 1996 og 1998.

	<u>1993</u>	<u>1996</u>	<u>1998</u>
Den norske kirkes kateketforening:	60%	57%	60%
Det Norske Diakonforbund:	28%	35%	42% (tot.)
Norsk Kantor- og Organistforbund:	30%	34%	33%
Kirkelig kontortilsattes landsforening:	96%		
Kirkelig ansattes landslag (klokkere, menighetssekretærer og andre):	67%	69%	
Kirketjenernes Landsforening:	21%	27%	
Kirkeansatte (fusjon fra 1998 av Kirkelig ansattes Landslag og Kirketjenernes Landsforening)			49%

Når det gjelder kirkemusikerne, kunne en i 1993 og 1996 konstatere at ingen av landets 17 domorganister var kvinner. Siden dette er to kvinner blitt fast ansatt i stillinger som domkantor. Andelen yrkesaktive kvinnelige medlemmer er for øvrig et par prosent lavere enn andelen kvinnelige medlemmer totalt.

Det Norske Diakonforbund framskaffet en landsoversikt over diakonstillinger pr. 1.5.1996. Denne oversikten viste at 66% av diakonstillingene innehas av kvinner. Tunsberg og Agder skilte seg ut ved at disse bispedømmene hadde en overvekt av menn, mens Møre og Bjørgvin skilt seg ut ved at de hadde en tilnærmet 50/50 fordeling. I 1998 er 47% av Diakonforbundets yrkesaktive medlemmer kvinner, mens 70% av de nye medlemmene er kvinner.

Til Kirkemøtet 1995 ble det framlagt en samlet oversikt over kirkelige tilsetninger i perioden 1989 - 1994 (sak KM 8/95). Denne oversikten viste at det var små forskjeller mellom antallet kvinner og menn som ble tilsatt i diakon og kateketstillingene, og at forholdet mellom kvinner som søkte og kvinner som ble ansatt også var forholdsvis jevnt. I saksframstillingen til Kirkemøtet ble det konkludert med at det for disse stillingsgruppene del, var god fordeling mellom menn og kvinner, både blant søkere og blant de som ble tilsatt.

En systematisering av materiale fra det sentrale kommunale register for lønns- og personalstatistikk (PAI-registeret) gir ytterligere innsikt i forskjeller mellom kjønn på arbeidsmarkedet. I følge en slik gjennomgang på grunnlag av oppdatert stoff fra nov. 1995, konkluderes det i en undersøkelse fra Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon blant annet med at det var en overvekt av kvinner i stillinger som diakon, klokker og menighetssekretær, mens det for kateketenes del var en noenlunde jevn fordeling mellom kvinner og menn. Når det derimot gjelder stillinger som kirkeverger, organister og kirketjenere, var det en klar overvekt av menn. Den samme undersøkelsen viser også at det gjennomgående var en forskjell på lønn mellom kvinner og menn tilsatt i samme stillingskategori. I gjennomsnittet tjente menn kr. 200- 300 mer i måneden enn kvinner. Lønnsforskjellen var størst mellom kvinnelige og mannlige kirkeverger, men dette kan i stor grad forklares med at kirkevergelønningene stiger med kommunistørrelse, og at de fleste kvinnelige kirkevergene

arbeider i små kommuner. Undersøkelsen viser også at kvinner i nesten alle stillingskategorier jobbet deltid i langt større grad enn menn. Tall for 1998 viser at for kirkevergenes del hadde kvinnene gjennomsnittlig en stillingsstørrelse på 75%, mens den gjennomsnittlige stillingsstørrelsen for mennenes del var 87%.

Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon har også undersøkt utviklingen i etterkant av den nye kirkeloven. Generelt har både stillingsomfang og lønnsnivå gått opp, men kvinnene har ikke hatt den samme lønnsutviklingen som sine mannlige kolleger. Mønsteret med at kvinnene er i de minste kommunene, er blitt enda tydeligere. Andelen av kvinner i stillinger som daglige ledere for de kirkelige fellesrådene var omkring 30% i 1997, mens den året etter var steget til omkring 37%.

Prestestillinger

Andelen kvinnelige prester har vist en jevn økning. Når det gjelder prester som stillingsgruppe, var kvinneandelen ved utgangen av 1992 7%. Ved utgangen av 1995 var den steget til 11% av prestene i aktiv tjeneste. Ca.12% av menighetsprestene var i 1998 (pr. april) kvinner. Tall fra 1995 viser at omtrent 30% av institusjonsprestene og 27% av vikarprestene var kvinner. For ordinerte kandidaters del lå kvinneandelen for 1995 på 31%, for 1996 på 41% og for 1997 på 48%.

Oppstillingen nedenfor viser hvordan kvinnelige menighetsprester fordeler seg på de enkelte bispedømmene i 1993 og 1996 (tallene i parantes under rubrikken for 1996 angir antallet kvinner):

	1992 (pr. 1.1.)	1996 (pr. 1.3.)
Oslo:	15%	23% (30)
Borg:	3%	10% (11)
Hamar:	13%	13% (14)
Tunsberg:	3%	6% (6)
Agder:	1%	2% (2)
Stavanger:	3%	5% (4)
Bjergvin:	5%	7% (11)
Møre:	6%	4% (3)
Nidaros:	11%	11% (11)
Sør-Hålogaland:	8%	12% (9)
Nord-Hålogaland:	8%	10% (8)

Oversikten nedenfor viser hvordan kvinner i stillingskategoriene sokneprest og kapellan, fordeler seg på de ulike bispedømmene. Tallene, som viser antall kvinner, gjelder for pr. mars 1998:

	<u>Sokneprester</u>	<u>Kapellaner</u>
Oslo:	6	27
Borg:	2	14
Hamar:	7	13
Tunsberg:	1	8

Agder:	1	1
Stavanger:	1	4
Bjergvin:	4	9
Møre:	2	1
Nidaros:	6	11
Sør-Hålogaland:	6	3
Nord-Hålogaland:	3	6

Av det totale antallet sokneprester er vel 6% kvinner, mens av kapellanene utgjør kvinner 19%.

Når det gjelder bispeembetet, ble Norges første kvinnelige biskop utnevnt i Statsråd 5. februar 1993 og vigslet i Hamar domkirke 20. mai 1993. I regler om nominasjon ved utnevning av biskop av 6. juni 1997 er det kommet inn en bestemmelse om at "det skal tilstrebtes at både kvinner og menn blir nominert". I verdens lutherske kirker er det i løpet av Det økumeniske tiåret blitt utnevnt til sammen 8 kvinnelige biskoper: en i Tyskland og en i Norge, to i USA, Danmark og Sverige.

Det finnes vel 100 proster i Den norske kirke. Fem av disse er kvinner. Den første ble utnevnt i 1988, den andre i 1991, de to neste 1996 og den siste i 1998. De kvinnelige prostene finnes i Tunsberg, Oslo, Hamar, Agder og Stavanger bispedømme.

Med bakgrunn i Kirkemøtets vedtak i sak 17/90 (pkt. 5) sendte Kirkerådet i brev av 16.4.1991 en henvendelse til Kirkedepartementet og bispedømmerådene om å ta inn "kvinner oppfordres til å søke" i kunngjøringsteksten til henholdsvis prosteembeter og soknepreststillinger.

Fra og med mai 1991 ble denne formuleringen tatt med ved alle departementets utlysninger av prostestillinger i Norsk Lysingsblad. Bispedømmerådene behandlet Kirkerådets henvendelse svært ulikt. Borg, Hamar og Nidaros bispedømmeråd vedtok å ta inn "Kvinner oppfordres til å søke" i utlysningsteksten for soknepreststillinger, først og sist nevnte dog med mindre forbehold. Sør- og Nord-Hålogaland bispedømmeråd vedtok å overlate avgjørelsen om dette til det enkelte menighetsråd. Fra Nord-Hålogaland bispedømmeråd rapporteres det om at omkring 62% av utlysningene ikke har med denne oppfordringen. Fra 1996 har Møre bispedømmeråd tatt inn i kunngjøringsteksten til prestestillingene at kvinner oppfordres til å søke, så sant den menigheten utlysningen gjelder gir sitt samtykke til dette. Bjergvin og Tunsberg bispedømmeråd tar nå med formuleringen om at kvinner oppfordres til å søke i sine utlysningstekster, sistnevnte med forbehold om at det ikke foreligger lokale vedtak om at en slik utlysning ikke er ønskelig. Oslo bispedømmeråd hadde i sin langtidsplan målsettinger om å øke rekrutteringen av kvinnelige prester blant annet til proste- og soknepreststillinger.

Kirkemøtets komite E vurderte i 1991 praksis ved utlysning av prestestillinger. I komiteinnstillingen under "Komiteens merknader" sak KM 9/91 "Melding om tilsetninger" sies følgende: "Vedtak i sak KM 17/90 om at kvinner bør oppfordres til å søke sokneprest- og prostestillinger, ser ikke ut til å bli fulgt opp ved utlysning av slike stillinger."

Det framgår av den oversikten over tilsetninger i perioden 1989 - 1994 som ble framlagt på

Kirkemøte i 1995 (sak KM 8/95) at det fremdeles var en forholdsmessig stor del av kvinnene som søkte kapellanstillinger.

Som vist ovenfor er de kvinnelige prestene svært ujevnt fordelt på landets 11 bispedømmer. I saksframstillingen til sak KM 8/95 ble det likevel konkludert med at det samlet sett ikke var grunnlag for å si at enkelte bispedømmerråd unngår å tilsette kvinner. De store forskjellene mellom bispedømmene skyldtes først og fremst at søkertilgangen var så ujevn.

Til sak KM 8/95 "Melding om bispedømmerådene tilsetninger" vedtok Kirkemøtet blant annet følgende:

Kirkemøtet registrerer at det mellom bispedømmene er ulik tilgang av kvinnelige søkere til prestestillinger. Det er fortsatt behov for å oppfordre og stimulere kvinner til å søke stillinger i alle bispedømmer, og spesielt proste- og soknepreststillinger. Det er også fortsatt nødvendig at bispedømmerådene gjennom sin tilsettingspraksis spesielt vektlegger at kvinner og menn skal ha lik adgang til tilsetting som prest. (Pkt. 4.)

Kirkerådet kontaktet i 1996 Kirkeforskning (KIFO) med tanke på å utarbeide dokumentasjon på kvinnelige presters erfaringer med tilsettingsreglement og tilsettingspraksis i Den norske kirke. Rapporten forelå i KIFOs skriftserie høsten 1997 med tittelen "Rom i herberget? Kvinnelige menighetsprester på arbeidsmarkedet i Den norske kirke". Komiteen for Det økumeniske tiåret behandlet rapporten på sitt møte i februar 1997 og avgav en uttalelse angående de spørsmålene rapporten aktualiserer. Uttalelsen ble blant annet sendt Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon og bispedømmerådene. En påpeker her blant annet at rapporten viser at de bispedømmene som hadde færrest kvinnelige menighetsprester, er de samme som hadde færrest eller ingen stimuleringstiltak for å få kvinner til å søke. Rapporten viser videre at kvinnelige prester noen ganger følte seg forbigått av menn på usaklig, kjønnsbetinget grunnlag. Med bakgrunn i rapporten ble blant annet spørsmål som gjaldt mangelen på en ankeinstans ved kirkelige ansettelse tatt opp i Stortingets spørretime våren 1997.

Komiteen for Det økumeniske tiåret avgav i juni 1996 en uttalelse til utkast til regler for valg av bispedømmeråd. Det fokuserte på behovet for å sikre kvinnelige prester deltakelse. I begynnelsen av september samme året avgav komiteen uttalelsen "Uholdbart å utelukke kvinner ved bispenominasjon i Agder."

Teologiske utdanningsinstitusjoner

Kirkemøtet vedtok i 1990 å oppfordre de teologiske utdanningsinstitusjonene til å iverksette tiltak for å styrke rekrutteringen av kvinner i forskning og undervisning. Som oppfølging av dette, ble Kirkemøtets vedtak oversendt Misjonshøgskolen, Det teologiske Menighetsfakultetet og Teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo. Våren 1993 sendte Kirkerådet en forespørsel til de samme lærestedene om hva som var gjort for å følge opp Kirkemøtets vedtak.

Av svarene framgikk det at Misjonshøgskolen ikke hadde planer for rekruttering spesielt av kvinner til forskning og undervisning.

Teologisk Fakultet ved Universitetet i Oslo praktiserte som universitetet forøvrig, moderat kjønnskvoltering ved tilsetting i stipendiatstillinger og hadde som målsetting å øke antallet fast ansatte kvinner i vitenskapelige stillinger.

Det teologiske Menighetsfakultetet hadde ingen samlet rekrutteringsplan for fakultetet, men framholdt at de senere års ansettelser viste at en bevisst hadde kalt kvinner til lærerstillinger.

PROSJEKTER OG ANDRE TILTAK

Det økumeniske tiåret var, som påpekt ovenfor, ikke en begynnelse på arbeidet med kvinnespørsmål og likestilling i Den norske kirke. I arbeidet med tiåret var det derfor naturlig å inkludere og videreføre en del tiltak som var påbegynt før tiårets begynnelse.

I tråd med Kirkemøtets vedtak har Kirkerådet konsentrert sitt arbeid om de prioriterte prosjektene og om oppfølging av Kirkemøtets utfyllende vedtak fra 1993 og 1996. Framstillingen nedenfor tar for seg disse prosjektene i den samme rekkefølge som de har i vedtaket fra Kirkemøtet i 1990. Det er dessuten tatt med henvisninger til vedtaket fra Kirkemøtet i 1993 og 1996. Det som ble gjort i tiårets to første år, før vedtakene i Kirkemøtet, er også synliggjort.

Denne delen av rapporten gir i tillegg en oversikt over andre tiltak med relevans for Det økumeniske tiåret.

"Lederutvikling for kvinner" (prosjekt nr.1, punkt 2, 3 og 8 i Kirkemøtets vedtak fra 1993 og punkt 6 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Internasjonalt

Prosjektet "Lederutvikling for kvinner" ble gitt høyeste prioritet av Kirkemøtet. En undersøkelse i regi av Det Lutherske Verdensforbund i den første fasen av Det økumeniske tiåret blant forbundets medlemskirker, viste at lederutvikling var det feltet som nådde høyest opp når det gjaldt ønsker om prioritering av innsatsområder. Med bakgrunn i dette gjennomførte Det Lutherske Verdensforbund et omfattende, treårig lederutviklingsprogram for unge kvinner. Den norske kirke har hatt en deltaker i dette programmet, som ble avsluttet høsten 1996. Rapport fra programmet er utgitt med tittelen "Young Women Leaders. From vision to reality."

"Kvinne er kvinne best..."

Her i Norge ble kursopplegget "Kvinne er kvinne best..." utgitt i 1988. I løpet av de to første årene ble det arrangert kurs i alle bispedømmene, i tillegg til to kurs for kvinnelige teologistudenter. De fleste bispedømmene satte dessuten i gang kursvirksomhet på egen hånd, og siden opplegget forelå er det avholdt en rekke kurs i ulike sammenhenger og av varierende omfang med utgangspunkt i heftet. Heftet er også blitt oversatt til flere språk. I 1993 forelå kursheftet på svensk tittelen "På kvinnors vis. Att vaxa som menniska och ledare". Heftet brukes stadig på Island, under betegnelsen "Maja Osberg-kurset". Det er utgangspunkt for en omfattende og pågående kursvirksomhet der til nå ca. 5500 personer har

deltatt. Kursopplegget er også oversatt til engelsk og er blitt brukt blant annet i undervisning ved Selly Oak Colleges, England og i Sør-Afrika. Det er planer om at heftet skal utgis i regi av Det Lutherske Verdensforbund.

Kursprogram

I 1991 begynte arbeidet med en kursmodell for lederutvikling på et mer avansert nivå med mellom- og toppledere i kirken som målgruppe. Egen prosjektleder var ansatt i 1/4 stilling fra høsten 1991 til høsten 1995. Ei prosjektgruppe med en representant fra Norsk Kvinnelig Teologforening, var tilknyttet prosjektet.

To grupper, tilsammen 40 personer, har gjennomført dette kursprogrammet. Det gikk over ett år med tre ukelange samlinger med litteraturstudium og gruppeoppgaver mellom kursukene. Begge kursprogrammene fant sted på Granavolden. Det første i tidsrommet mai 1993 - mars 1994, det andre i tidsrommet mai/juni 1994 - mars 1995. Deltakerne var foreslått av bispedømmerådene og de sentralkirkelige råd. Både prester, andre kirkelig tilsatte og personer med valgte verv deltok. Norsk Kvinnelig Teologforening hadde også en representant på hvert av kursprogrammene.

Kursene tok opp en rekke tema konsentrert rundt fire hoveddeler: egenutvikling, kvinneteologi, kvinnehistorie og organisasjonsteori og ledelsesutvikling. I stor grad var kursene basert på deltakende metode. Andakts- og gudstjenesteliv inngikk som en integrert del av opplegget. Siden kursprogrammet var et pilotprosjekt, ble det lagt vekt på deltakernes evaluering for å kunne forbedre kurset underveis og med tanke på eventuelt nye kursrunder.

Kurslederne hadde inntrykk av at kursene gav ringvirkninger ved at deltakerne gjennomførte kurs og andre arrangementer med kvinne-/kjønnspektiver på egen hånd. For å finne ut mer om dette, ble det våren 1996 gjennomført en enkel spørreundersøkelse der deltakerne ble bedt om å gi opplysninger om eventuelle initiativ til kurs, seminarer, møter eller lignende som de hadde gjennomført inspirert av Kirkerådets kurs. Kirkerådet mottok 30 svar på henvendelsen. Av disse var det 6 som ikke hadde fulgt opp Kirkerådets kurs, men 3 av disse hadde planer om slik oppfølging. De øvrige 24 personene hadde alle gjennomført ulike typer tiltak, enkelte til dels omfattende kursvirksomhet. Dette gjaldt først og fremst kurs for kvinner i menighetsråd. Det var også gjennomført generelle lederutviklingskurs for kvinner, week-end opplegg, temakvelder for ulike grupper i menigheten med emner som for eksempel ulike typer kjønnsrolleproblematikk, Det økumeniske tiåret, kvinner i Bibelen og kvinner i kirkehistorien. Noen få hadde tatt initiativ til temagudstjenester (blant annet 8.marsgudstjeneste). Langt de fleste tiltakene var gjennomført i regi av eller i samarbeid med bispedømmerådet, mens noen var i regi av den lokale menigheten eller prostiet. Noen få av kursdeltakerne oppga at de hadde tatt initiativ overfor bispedømmerådet, men ikke fått respons. Selv om spørsmål om dette ikke inngikk i Kirkerådets undersøkelse, ga enkelte opplysninger om at kurset også hadde hatt betydning for personlige prioriteringer og valg som gjaldt familie, yrke, verv og utdanning.

Kursrapport forelå som eget hefte våren 1997 med kursopplegget som vedlegg.

Prosjektleder for Kirkerådets lederutviklingskurs for kvinner i kirken er i gang med en forskningsmessig bearbeidelse av erfaringene fra kursprogrammet med sikte på en

doktorgradsavhandling. Licensiatsoppgaven forelå høsten 1998 med tittelen "Ei kyrkje i solidaritet med kvinner?"

Kirkerådet gjennomførte i løpet av 1998 et lederutviklingskurs for kvinner i samarbeid med Borg bispedømmeråd. Kurset med hovedtemaet "Kvinner med nøkkelmakt" hadde 15 deltakere og besto av to helgesamlinger.

Andre ringvirkninger av Kirkerådets arbeid med lederutvikling for kvinner kan sies å være at både Presteforeningen og Praktisk teologisk seminar ved Universitetet, sist nevnte etter initiativ fra Kirkedepartementet, har gjennomført lederutviklingskurs for kvinnelige prester. Praktisk teologisk seminars kurs var med rekruttering av proster som en av målsettingene. Presteforeningens kurs inngår som modul i etter- og videreutdanningsprogrammet "Spesialkompetanse i praktisk prestedtjeneste" (SPP). De kvinnelige prestene i Kirkerådets kursprogram hadde mulighet for å få kurset ekvivalent inn i det samme etter- og videreutdanningsprogrammet.

Med tanke på best mulig samordning av tiltakene tok Kirkerådet våren 1996 initiativ til et møte med Presteforeningen og Praktisk teologisk seminar for å utveksle erfaringer og informasjon om de planene som forelå.

Kvinnens erfaringer fra råd og utvalg

Et eget prosjekt om kvinnens erfaringer fra råd og utvalg ble igangsatt som oppfølging av Kirkemøtets vedtak fra 1993. Prosjektet var en kvalitativ undersøkelse som tok sikte på å dokumentere kvinnens erfaringer som ansatte og tillitsvalgte i rådsstrukturen. Egen prosjektleder ble engasjert, og rapport fra undersøkelsen forelå våren 1997 med tittelen "Kirke, kjønn og komiteer. Kvinnens erfaringer fra kirkelig styring". Heftet er utstyrt med spørsmål til samtale og kan således brukes av studie- og samtalegrupper. Undersøkelsen ble presentert ved en pressekonferanse.

Kvinnens erfaringer ved søknad og ansettelse i prestestillinger

KIFO-rapporten "Rom i herberget? Kvinnelige menighetsprester på arbeidsmarkedet i Den norske kirke" er omtalt ovenfor.

"Videreføring av kirkens engasjement mot kvinnemishandling" (prosjekt nr. 11, punkt 9 i Kirkemøtets vedtak fra 1993 og punkt 7 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Bispemøtet

Arbeid med problemet kvinnemishandling har lenge vært et sentralt anliggende. På bakgrunn av en henvendelse fra Norsk Kvinnelig Teologforening har Bispemøtet avgitt to uttalelser om saken og forestått utredningen "Vold i ekteskapet" som forelå i 1984. Kirkerådet har videreført dette grunnleggende arbeidet.

Oppfølging av Kirkerådets forsøksprosjekt

Kirkerådets forsøksprosjekt "Samtale og sjelesorg for mishandlede kvinner" ble avsluttet i 1987/88. Rapport fra prosjektet forelå i 1989. Erfaringene fra dette forsøksprosjektet og Kirkemøtets behandling av sak 9/86 "Permanent kirkelig arbeid for mishandlede kvinner" var utgangspunkt for det videre arbeidet. Foruten å vedta oppfordringer om et bredt kirkelig

engasjement på lokalt og regionalt plan, vedtok Kirkemøtet også "å ta opp et arbeid med å skipa eit støttesenter i Oslo i kyrkjeregi for mishandla kvinner, - som innbyr til samarbeid med Kirkens Bymisjon, Kirkens Familierådgivningskontor, krisesentra og dei diakonale utdanningsinstitusjonane.". En langvarig prosess i kontakt med alle aktuelle samarbeidspartnere for å realisere Kirkemøtets vedtak, ble avsluttet og satt inn på et nytt spor høsten 1992. Kirkerådet vedtok da følgende (sak KR 59/92 "Kirkelig støttesenter for mishandlede kvinner"):

1. På grunn av at det ikke foreligger tilstrekkelig interesse og/eller kapasitet blant de aktuelle diakonale institusjoner/organisasjoner i Oslo-området, foretar Kirkerådet en foreløpig skrinleggelse av planene om et kirkelig støttesenter for mishandlede kvinner i Oslo-området.

2. Kirkerådet vil fortsatt arbeide for at det kirkelige engasjementet mot kvinnemishandling får permanent karakter.

3. Kirkerådet ber Utvalget for Det økumeniske tiåret om å få igang et informasjons- og etterutdanningsprogram for kirkelig ansatte som tar sikte på å sikre et tilstrekkelig antall kvalifiserte (kvinnelige) sjelesørgere, slik at alle krisesenter/telefoner i hele landet kan formidle tilbud om samtale med sjelesørger til sine klienter.

Planene for gjennomføring av et slikt program ønskes ferdigstilt innen 1. mars 1993.

4. Særfond II-midlene som er avsatt til støttesenteret, frigjøres til gjennomføring av informasjons- og etterutdanningsprogrammet.

På kontaktmøtet for Det økumeniske tiåret på Gran i januar 1992 (se ovenfor), ble Kvinneutvalget i Bjørgvin utfordret til å nedsette ei arbeidsgruppe som skulle utarbeide en strategiplan for kirkens videre arbeid med kvinnemishandlingsproblemet. Utvalget tok mot utfordringen, og arbeidsgruppa ble formelt oppnevnt i mai 1992. Som grunnlag for sitt arbeid gjennomførte gruppa, i Kirkerådets regi, en spørreundersøkelse til alle landets krisesenter/krisetelefoner for å kartlegge det samarbeidet som allerede fantes mellom disse og kirken, og hvilke holdninger og erfaringer som var tilstede når det gjaldt et slikt samarbeid. Resultatene av undersøkelsen ble oppsummert i en rapport fra arbeidsgruppa i Bjørgvin som forelå i juni 1993. Av de 50 krisesentrene/krisetelefonene som hadde mottatt henvendelsen, svarte 32. Svarene viste positive holdninger til kirkens engasjement i denne saken og et utbredt ønske om et mer organisert samarbeid med kirken.

Det kan forøvrig nevnes at lederen av prosjektgruppa for Kirkerådets forsøksprosjekt "Samtale og sjelesorg for mishandlede kvinner" startet et forskningsprosjekt i regi av NAVF høsten 1987 om presters holdninger og handlinger når det gjelder kvinnemishandling. Forskningsrapporten forelå i 1993 utgitt av Diakonhjemmets forskningsavdeling, med tittelen "Kirkens møte med kvinnemishandling".

Kursprogram

På bakgrunn av vedtak i sak KR 59/92 og av rapporten fra gruppa i Bjørgvin bispedømme, gjennomførte Kirkerådet et kursprogram for prester og diakoner om problemet

kvinnemishandling. Kursprogrammet besto av to kurssamlinger, hver av tre dagers varighet. Litteraturlæsning og skriftlige oppgaver før og mellom de to samlingene var obligatorisk.

I løpet av årene 1994 – 1996 gjennomførte to grupper på henholdsvis 24 og 25 deltakere kursprogrammet. Tre av deltakerne i det første kurset var foreslått av ulike krisesentre, som alle hadde fått anledning til å foreslå aktuelle kandidater til kurset. Lederen av Norsk Krisesenterforbund deltok som ressursperson gjennom hele kursprogrammet. De øvrige deltakerne var utpekt av bispedømmekontorene/bispedømmerådene. I begge kursene deltok både kvinner og menn. Målgruppa for det siste kurset var forøvrig utvidet til også å gjelde kateketer, men bare en av deltakerne tilhørte denne yrkesgruppa. En annen av deltakerne var oppnevnt av Samisk Kirkeråd. Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner (se nedenfor) var også representert. De øvrige var, som i den første kursgruppa, oppnevnt av bispedømmerådene.

For å kartlegge eventuelle ringvirkninger av også dette kursprogrammet, fikk deltakerne tilsendt tilsvarende spørreskjema som deltakerne i lederutviklingskurset. 31 personer svarte. 6 av disse hadde ikke fulgt opp kurset, men 3 oppga at de hadde planer om oppfølging. Antallet tiltak som var gjennomført fordelte seg relativt jevnt når det gjaldt prosti- og lokalplan og tiltak gjennomført i samarbeid med bispedømmerådet. Mange hadde tatt initiativ til at temaet kvinnemishandling ble tatt opp på ulike måter i prostisamlinger, prostilag eller på stiftsamlinger. Flere hadde arrangert seminarer, minikurs og temakvelder og noen hadde fått i stand kontakt og samarbeid med det lokale krisesenter og/eller med helsepersonell i kommunen. I noen tilfeller hadde menighetsbladet blitt benyttet som informasjonskanal. Noen få hadde gått igang med et mer langsiktig prosjektarbeid om kvinnemishandling og andre typer vold i familien.

Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner

Når det gjelder planene om et støttesenter for mishandlede kvinner, som Kirkerådet så seg nødt til å skrinlegge i 1993, vedtok KFUK-styret i 1994 å etablere et støttesenter i tilknytning til KFUK-hjemmet i Oslo. KFUK-styret vedtok også at virksomheten skulle bygge på det materialet som allerede forelå gjennom Kirkerådets forsøksprosjekt og Bispemøtets utredning og uttalelser. Ei foreløpig styringsgruppe med mandat til å utrede målsetting, framdriftsplan og økonomisk grunnlag ble etablert, og i 1994 ble et grunnlagsdokument for senterets drift vedtatt av KFUK-styret. Styre for senteret, som har fått navnet "Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner", tiltrådte i desember 1995. Ressurssenteret ble formelt åpnet ved blant annet en gudstjeneste i Lovisenberg kirke 4. desember 1996.

Kirkerådet er representert i styret for Ressurssenteret og var også representert i den forberedende arbeidsgruppa. Ressurssenteret drives med midler fra Opplysningsvesenets fond som viktigste inntektskilde, og dette arbeidet er blitt den mest omfattende satsingen innen rammen av Det økumeniske tiåret. Alle bispedømmerådene støtter Ressurssenteret økonomisk og midler er også framskaffet blant annet ved kirkeofringer. I 1995 vedtok Diakonissehuset Lovisenberg å støtte Ressurssenterets drift økonomisk, og en formell samarbeidsavtale ble inngått året etter mellom Diakonissehuset og stiftelsen KFUK-hjemmet. Også Diakonissehuset Lovisenberg er representert i Ressurssenterets styre.

Ressurssenteret ledes av en prest. Lønnsmidler til denne stillingen er siden 1997 innarbeidet i

statsbudsjettet. I tillegg til presten er diakon og psykolog kjernepersonell. På grunn av begrensede lønnsmidler er psykologen tilsatt i halv stilling.

Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner gir tilbud om støtte og er et møtested for kvinner som har vært utsatt for overgrep og mishandling. Antallet henvendelser til Ressurssenteret er stadig økende. 30 % av de kvinnene Ressurssenteret har hatt kontakt med kommer fra andre landsdeler enn Østlandet. Største delen av brukerne er kvinner som er blitt utsatt for seksuelle overgrep av personell/medarbeidere innen kirke, organisasjoner og frikirkelige samfunn. Inntil utgangen av mai 1999 hadde Ressurssenteret hatt kontakt med over 350 kvinner. Omkring halvparten av disse var misbrukt av personer som hadde betrodde stillinger og således hadde vært tillitspersoner for de utsatte.

Spørsmål om kristen tro og overgrep står sentralt i Ressurssenterets arbeid. Hvert halvår arrangerer Ressurssenteret gudstjenester som gjennomsnittlig samler omkring 60 personer.

En annen viktig side ved Ressurssenterets virksomhet er å være kirkens kompetansested for spørsmål som gjelder overgrep og mishandling. Ved veiledning, undervisning, kurs- og informasjonsvirksomhet bidrar Ressurssenteret til å dyktiggjøre kirkelig personell og kirkelige medarbeidere til å møte denne type problemer, også ved forebyggende virksomhet. Deltakerne i Kirkerådets kursprogram er blant målgruppene for Ressurssenterets arbeidet med skoling og nettverksbygging.

Internasjonalt

Også internasjonalt har arbeid med kvinnemishandling og seksuelle overgrep etter hvert blitt ett stadig viktigere tema i løpet av Det økumeniske tiåret. Kirkenes Verdensråds utgav i 1993 boka "No longer a secret" om kirken og vold mot kvinner.

Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker arrangerte en konsultasjon om kvinnemishandling 29. nov. - 4. des. 1994 i Ballycastle i Nord-Irland hvor også Den norske kirke var representert. Deklarasjonen "Empowered to love" ble vedtatt på konsultasjonen.

Den norske kirke har også engasjert seg internasjonalt når det gjelder problemet kvinnemishandling ved at Mellomkirkelig Råd i 1992 gav økonomisk støtte til arbeid mot kvinnemishandling i Sør-Afrika. Prosjektet gikk ut på å opprette et senter som skulle koordinere tiltak mot kvinnemishandling, initiere og støtte nye tiltak og drive informasjon og politisk arbeid for å bedre mishandlede kvinners situasjon. Prosjektlederen var invitert på studiereise til Norge i 1993.

Kirkerådet har sluttet seg til "Madrid-erklæringen", vedtatt i Madrid 10. juni 1995 i forbindelse med den internasjonale kampanjen "Say No Violence against Women" i regi av International Workers Aid.

Ulike former for vold og overgrep mot kvinner var ett av de temaene som ble grundigst behandlet under tiårsfestivalen i Harare som avsluttet Det økumeniske tiåret.

"Økumenisk arbeid i forbindelse med tiåret" (prosjekt nr. 18, punkt 10 i Kirkemøtets vedtak fra 1993 og punkt 9 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

De viktigste fora for økumenisk og internasjonalt arbeid i forbindelse med Det økumeniske tiåret er Kirkenes Verdensråd, Det Lutherske Verdensforbund og Ecumenical Forum of European Christian Women (EFECW). På nasjonalt og nordisk plan er Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner (NØKK), Nordisk Økumenisk Kvinnekomite under Nordisk Økumenisk Råd og Kirkens Nødhjelp de viktigste fora.

Kirkens Nødhjelp

Det økumeniske tiåret har hatt en sentral plass i Kirkens Nødhjelps arbeid og strategiske tenkning. Ved å gi støtte til Kirkens Nødhjelp har norske menigheter bidradd til at tiårsprosjekter i flere land har kunnet gjennomføres. Kirkens Nødhjelp har også gitt økonomisk støtte til Kirkenes Verdensråds eget arbeid i forbindelse med Det økumeniske tiåret. Blant annet gjaldt dette rådets omfattende besøksprogram.

I forbindelse med Beijing-konferansen i 1995 inviterete Kirkens Nødhjelp 15 representanter fra sine partnere verden over som deltakere ved Beijing Forum. Denne gruppa hadde egne seminarer over tema som var sendt ut fra Kirkens Nødhjelp og Det Lutherske Verdensforbund i tilknytning til Det økumeniske tiåret. Den fikk også anledning til å dele erfaringer med hverandre og sammen vurdere mulige tiltak for oppfølging i sine egne respektive organisasjoner/kirker. (Når det gjelder samarbeid om seminar som oppfølging av Beijingkonferansene, se nedenfor.)

Kirkens Nødhjelp har også bidradd til internasjonal kvinnedeltakelse ved Kvinnes internasjonale bønnedag i Norge (se nedenfor), og har vært bevisst på å få med kvinneperspektiv på materiellet som sendes menighetene til bruk i fasteaksjonen.

Det økumeniske tiåret har også bevisstgjort Kirkens Nødhjelp på behovet for å ta i bruk analytiske redskap både i egen organisasjon og hos partnerne for at en skal oppnå målet om en likeverdig deltakelse av kvinner og menn. Dette innebærer ikke bare å sette kvinner i fokus, men også å analysere fordelingen av arbeidsoppgaver, makt og beslutningsstrukturer i menns og kvinners hverdag før det utarbeides en strategi.

NØKK (Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner)

Følgende kirkesamfunn er medlemmer av NØKK: Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Den katolske kirke, Hl. Nikolai Ortodokse menighet, Den norske kirke, Det Norske Baptistsamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Frelsesarmeen, Metodistkirken og Syvendedags-Adventistsamfunnet. Vennenes Samfunn, kvekerne var også med den første perioden, men har ikke deltatt de siste årene. Alle medlemmene i NØKK er formelt oppnevnt av sine respektive kirker/trossamfunn. Hvert trossamfunn kan oppnevne opp til 5 medlemmer hver.

NØKK har hatt to møter i året siden det ble formelt etablert høsten 1989.

Mellom møtene ledes arbeidet av et arbeidsutvalg/styre. Det var Mellomkirkelig Råd/Kirkens kvinneutvalg som året før tok initiativ til opprettelsen av NØKK. Forumet ble lagt inn under Norges kristne råd i 1994. Like fram til dette ivaretok Mellomkirkelig Råd sekretariatsansvar for forumet. Sekretæren ble i neste periode avgitt av Den katolske kirke, samtidig som det samme periode hadde leder fra Den norske kirke. I inneværende periode

ivaretar Det norske baptistsamfunn sekretærfunksjonen, mens Misjonsforbundet ivaretar ledervervet. Forumet har ønsket å bidra til at det dannes flere lokale NØKK-grupper på mer uformell basis. Foreløpig har bare ei lokal NØKK-gruppe i Bergen vært opprettet, og det har vært lite kontakt mellom denne og den sentrale gruppa med tilholdssted i Oslo. Blant annet med tanke på å etablere lokale grupper utarbeidet NØKK en egen informasjonsbrosjyre i 1993.

Å være vertskap for møtene i NØKK går på rundgang mellom de ulike medlemskirkene. En vesentlig del av tida i den første fasen ble brukt til å bli kjent med hverandres kirkesamfunn. Ellers fungerer NØKK som et forum for utveksling av erfaringer fra og informasjon om de ulike kirkesamfunnenes kvinnearbeid, og som et forum der ulike tema belyses ved foredrag og samtale. Den norske kirke var vertskap for møtet i forumet i mars 1991 og i mars 1995. Den første av disse samlingene var lagt til Paulus menighet i Oslo, mens den siste var lagt til Kirkens Hus. Et av temaene på det siste møtet var forøvrig rådsstrukturen i Den norske kirke. Andre tema som har vært drøftet på de siste årenes møter er blant annet kvinnemishandling, seksuelle overgrep ved kirkelig ansatte, vigselstrituer og kvinnesyn, Maria i katolsk tradisjon, kvinnes plass i den ortodokse kirke og ikonenes betydning, kvinnelige ledere i en mannsdominert kirkelig sammenheng, likeverd og likestilling mellom kvinner og menn i kirkene.

NØKK meldte seg i 1996 inn i FOKUS, - forum for kvinner og utviklingsspørsmål.

NØKK er også involvert i arbeidet med Kvinnenes internasjonale bønnedag (se nedenfor), og har arrangert bønnedagsgudstjenester i Oslo.

Som utsending for NØKK deltok i 1996 et av medlemmene fra Den norske kirke i programmet "Arbeid og velferd for kvinner i Barenteregionen".

Med økonomisk støtte fra Barne- og familiedepartementet deltok NØKK med en representant ved kvinnekongressene i Beijing høsten 1995.

NØKK har en representant i Nordisk Økumenisk Kvinnekomite under Nordisk Økumenisk Råd.

NØKK er også medlem av EFECW (se nedenfor).

Knyttet til NØKK tok Norges Kristne Råd i 1998 initiativ til en norsk økumenisk kvinnefestival som tenkes gjennomført i august år 2000 i et samarbeid med Ris menighet i Oslo og Kirkerådet. Hovedkomite ble opprettet med blant annet representanter fra de tre samarbeidende partene og med prosjektleder fra Ris menighet. Programmet planlegges rundt hovedtemaet for 2000-årsfeiringen i Norge, - glede, fellesskap, solidaritet og håp.

EFECW (Ecumenical Forum of European Christian Women)

Fra Norge er NØKK medlem av EFECW. Koordinator for Norden har de to siste periodene vært svensk. Norden-koordinatoren er medlem av Nordisk økumenisk kvinnekomite.

Region Norden i EFECW arrangerte sommeren 1988 en økumenisk konferanse i Sigtuna,

Sverige. Temaet var "Guds klovner", og konferansen samlet ca. 60 kvinner fra alle de fem nordiske landene og dessuten flere internasjonale gjester. Fem norske representanter deltok.

Norge var i perioden 1990 – 1994 representert i en av EFECW's underkomiteer, "Commission on Ecology and Bioethics", ved lederen av den lokale NØKK-gruppa i Bergen.

Kommisjonen for økologi og bioetikk innen EFECW arrangerte et seminar om kvinner og energi i april 1996 i Minsk, Hviterussland. Lokal arrangør var ei økumenisk kvinnevergruppe innen organisasjonen "Barn av Tsjernobyl" og formålet var å lære om situasjonen for mennesker som lever i et økologisk kriseområde. Norges tidligere medlem i ovenfornevnte underkomite i EFECW deltok på seminaret som representant for Den norske kirke.

NØKK deltok med en representant i EFECW's generalforsamling i Madrid sommeren 1998. I tilknytning til generalforsamlingen ble det gjennomført et stort program med seminarer og verksteder, blant annet om miljøsituasjonen i Øst-Europa. Etter søknad fra NØKK og Komiteen for Det økumeniske tiåret bidro FOKUS med økonomiske midler som sikret deltakelse i generalforsamlingen av kvinner fra øst-europeiske land.

Nordisk økumenisk Kvinnekomite

Nordisk Økumenisk Kvinnekomite ble opprettet på bakgrunn av flere uformelle nordiske kvinnemøter og ble til ut fra et behov for nordisk samordning og samarbeid om gjennomføringen av Det økumeniske tiåret i Norden (se ovenfor). Komiteen avholder jevnlig møter, de siste årene som regel i Nordisk Økumenisk Råds lokaler i Uppsala. Komiteen er et organ for informasjonsutveksling, samarbeid og samordning, og har hatt ansvaret for den delen av Norden/SADCC-samarbeidet som gjelder kvinnespørsmål (se nedenfor). Publikasjonen Nordisk Orientering har blant annet utgitt et temanummer om tiåret i Norden, med flere bidrag blant annet fra Den norske kirke.

I november 1993 ble det arrangert en nordisk, økumenisk kvinnekonferanse på Gran med tittelen "Kvinner på veg - mot et nytt fellesskap av kvinner og menn i kirken". Konferansen markerte midtveis i Det økumeniske tiåret og var et resultat av det nordiske samarbeidet. Nordisk Økumenisk Råd og EFECW sto bak konferansen med Den norske kirke ved Mellomkirkelig Råd og Kirkerådet som vertskap (j.f. prosjekt nr. 19. i Framdriftsplanen for Det økumeniske tiåret). Konferansen hadde over 80 deltakere fra alle de nordiske land. Leder av Kirkenes Verdensråds "Mid-Decade"- besøksprosjekt deltok som spesielt invitert gjest.

En ny nordisk kvinnekonferanse var planlagt avholdt i Gøteborg stift i oktober 1995. Konferansen var tenkt som oppfølging av konferansen i Norge med "Språk og identitet" som tema. På grunn av manglende påmelding, først og fremst i Sverige, måtte konferansen avlyses. På møte i Nordisk Økumenisk Kvinnekomite i januar 1996 ble det vedtatt å arrangere en ny nordisk kvinnekonferanse i august 1999. Konferansen vil finne sted i Svendborg, Danmark med temaet "Kvinner som åndelige tradisjonsbærere i Norden". Blant annet vil en rekke verksteder avspeile noe av arbeidet med kvinnespørsmål og likestilling i de nordiske kirkene.

Nordisk Økumenisk Kvinnekomite hadde en koordinerende rolle i forbindelse med de nordiske kirkenes engasjement under Nordisk Forum i Åbo, Finland i august 1995. (Når det

gjelder Norges bidrag se nedenfor.)

På sitt årsmøte i juni 1996 gjorde Nordisk Økumenisk Råd følgende vedtak:

Årsmøtet oppfordrer medlemskirkene/organisasjonene til å videreføre arbeidet med kvinnespørsmål og spørsmål som gjelder forholdet mellom kvinner og menn både i kirke og samfunn. Vi ber kirkene arbeide økumenisk med disse spørsmål og oppfordrer Nordisk Økumenisk Kvinnekomite (NEK) til å stimulere til fortsatt arbeid på nordisk plan.

Årsmøtet oppfordrer medlemskirkene som er medlem av Kirkenes Verdensråd til å framholde arbeidet fra tiåret som en fortsatt høy prioritet i KV's arbeid.

Årsmøtet ber NEK formulere et forslag til prioritert innhold i en langsiktig og målrettet satsing i forlengelsen av tiåret som NERs styre behandler og oversender til KV og medlemskirkene/organisasjonene til bruk som et arbeidsredskap i de nordiske kirkenes fortsatte arbeid med spørsmålene.

Norden-SADCC (FOCCESA) samarbeidet

Mellomkirkelig Råd hadde inntil 1992 ansvaret for koordineringen av et særskilt samarbeid mellom kirkene i Norden og kirkene i SADCC-regionen (Southern African Development Conference Countries), nå Norden-FOCCESA samarbeidet (Fellowship of Christian Councils in Eastern and Southern Africa). Koordineringsansvaret ble da overført til Nordisk Økumenisk Råd. Ansvaret for kvinnedelen i samarbeidet ble tillagt Nordisk Økumenisk Kvinnekomite.

Norges kristne råd har hatt det nasjonale koordineringsansvaret fra 1997.

I rammen av dette samarbeidet har en lagt vekt på å styrke kontakten mellom kvinnene i de to regionene. I 1991 hadde Den norske kirke tre utsendinger til en kvinnekonsultasjon i Swaziland: En representant for Utvalget for Det økumeniske tiåret, en utsending fra Sør-Hålogaland Bispedømme og konsulenten for økumenisk samarbeid og utveksling i Mellomkirkelig Råd.

I 1992 var to kvinner med på en konsultasjon for kvinnelige teologer, også denne i Swaziland. En representerte Utvalget for Det økumeniske tiåret og en var utsending for Norsk Kvinnelig Teologforening. Komiteen for Det økumeniske tiåret var også representert på oppfølgingskonferansen for Norden/SADCC-samarbeidet i Danmark i 1992. Videre har koordinator for kvinnespørsmål i SADCC-regionen vært på besøk i Norge.

5. - 9. oktober 1994 ble det avholdt en kvinnekonferanse på Island i rammen av Norden-SADCC samarbeidet. Dette var en oppfølging av den første konferansen i Swaziland. Temaet for konferansen var kvinner og ledelse. Konferansen hadde 26 deltakere, med like mange fra det sørlige Afrika som fra Norden. De fleste kvinnene fra Afrika var ansvarlige for kvinnearbeidet i sine kirker eller i det nasjonale kirkerådet. De nordiske representerte kvinneorganisasjoner/organer i sine kirker. Fra Norge deltok en representant fra NØKK og en av sekretærene for Utvalget for Det økumeniske tiåret. Konferansedeltakerne vedtok en

resolusjon om å fremme likestilling i kirkene innenfor området ledelse.

To representanter fra Zimbabwe besøkte Den norske kirke i mai/juni 1996. Målsettingen med besøket var primært å etablere et grunnlag for zimbabwiske deltakere i et utvekslingsprogram. Etter ønske fra deltakerne var besøk ved Kirkelig Ressurscenter for Mishandlede kvinner og orientering om Den norske kirkes arbeid med kvinnespørsmål og likestilling lagt inn i besøket, blant annet fordi dette ble ansett som et aktuelt ledd i utvekslingsprogrammet.

Etter dette ble det igangsatt et arbeid med å planlegge ny kvinnekongress i Sør-Afrika høsten 1999. Norge er representert i planleggingsgruppa og vil også delta med en representant under kongressen.

Det Lutherske Verdensforbund

Den norske kirke var representert ved Det Lutherske Verdensforbunds internasjonale konsultasjon om kvinner i Geneve i oktober 1995. Konsultasjonen hadde 165 deltakere fra alle verdensdeler, de fleste kvinner, men også noen menn. 76 av forbundets 122 medlemskirker var representert ved blant annet regionale koordinatore og personer som etter forespørsel fra Det Lutherske Verdensforbund, var spesielt utpekt av de respektive kirker til å være kontaktpersoner for Det Lutherske Verdensforbund. Konsultasjonens målsetting var å legge planer og utforme strategier for det videre arbeidet med kvinnespørsmål. Alle medlemskirker var dessuten bedt om å sende inn en rapport om kvinners situasjon og stilling i kirke og samfunn. På bakgrunn av rapportene og kongressen ble det utarbeidet en handlingsplan som følger opp "A clear plan of Action" fra 1990, men som er mer spesifikk og direkte når det gjelder hva som må skje for at resultater kan oppnås. Handlingsplanen med tittelen "We are Witnesses" tar blant annet opp områder som problemer omkring kvinners likeverd og deltakelse i kirkelige fora, ordinasjon av kvinner, lederutvikling, økonomisk rettferdighet, kvinnemishandling og seksuelle overgrep. Kirkerådets kvinnekonsulent var med i redaksjonsgruppa som utarbeidet handlingsplanen.

Boka "The Witness of Women" med refleksjoner fra ulike medlemskirker, ble også utarbeidet i forbindelse med den internasjonale konsultasjonen om kvinner og med tanke på generalforsamlingen i 1997. Den norske kirke er her representert med to bidrag.

Den norske kirke deltok med en representant ved den første internasjonale konsultasjonen for kvinnelige teologer i Karjaa i Finland i august 1991.

Den norske kirke var invitert til å delta med to representanter ved Den andre europeiske kongress for kvinnelige teologer i Jumala, Latvia i mai 1996. Det Lutherske Verdensforbund spilte en sentral rolle i planlegging og gjennomføring av kongressen. I 1993 sluttet Den lutherske kirke i Latvia å ordinere kvinner. Begrunnelsen var at kirken måtte gjennomdrøfte spørsmålet om kvinners ordinasjon før den eventuelt igjen kunne ordinere kvinner. Situasjonen for kvinnelige teologer er også svært vanskelig i flere av de andre øst-europeiske landene. Kongressen var preget av disse problemene og tok opp, som den viktigste saken, spørsmålet om ordinasjon av kvinner og hvordan Det Lutherske Verdensforbund og eventuelt andre kirker kan bidra.

Komiteen for Det økumeniske tiåret har fulgt opp denne kontakten ved å samarbeide med Norsk Kvinnelig Teologforening om besøk av to representanter for den kvinnelige teologforeningen i Latvia til Norsk Kvinnelig Teologforenings årsmøte og seminar våren 1997. Året etter var to representanter for Komiteen for Det økumeniske tiåret og en latvisk kvinnelig teologstudent i Norge på besøk i Riga 25. –28. september. Besøket var planlagt i samarbeid med den latviske foreningen for kvinnelige teologer. Utsendingene fra Komiteen for Det økumeniske tiåret bidro med foredrag og annet ved et seminar om kvinners situasjon.

Den norske kirke var representert med en deltaker i Det Lutherske Verdensforbunds lederutviklingsprogram for unge kvinner (se ovenfor), og en av deltakerne ved kvinnekongressene i Beijing høsten 1995 var akkreditert til den statlige konferansen som en av Det Lutherske Verdensforbunds representanter (se nedenfor).

Kirkenes Verdensråd

Norges Kristene Råd og Kirkerådet/Mellomkirkelig Råd sendte i fellesskap en representant til Kirkenes Verdensråds festival for unge kvinner i november 1994 på Fiji. 60 ungdommer fra 40 land deltok. Temaet var "Jeg er verdig: Unge kvinner krever en verden uten vold". Målet med festivalen var å arbeide med spørsmål i rammen av Det økumeniske tiåret som spesielt gjaldt unge kvinner.

I forbindelse med Det økumeniske tiåret deltok Kirkerådets kvinnekonsulent i ei besøksgruppe fra Kirkenes Verdensråd til Jamaica og Curacao i november/desember 1994.

Den norske kirke mottok ei tilsvarende gruppe fra Kirkenes Verdensråd i juni 1995 (se ovenfor og rapporten fra besøksgruppa som følger vedlagt).

Kirkenes Verdensråd arrangerte en festival i november 1998 i forkant av generalforsamlingen i Harare. Festivalen som hadde over 1500 deltakere fra alle verdens kirkefamilier og fra alle deler av verden, markerte avslutningen av Det økumeniske tiåret. Den norske kirke var representert med 8 delegater, to av disse var også delegater til Kirkenes Verdensråds generalforsamlingen. Dessuten deltok en representant for Metodistkirken og en for Kirkens Nødhjelp. Erfaringer fra Den norske kirkes arbeid med vold og overgrep ble presentert som del av en bredt anlagt høring om ulike former for vold mot kvinner.

Kirkemøtets vedtak i forbindelse med Det økumeniske tiåret og viktige vedtak og uttalelser som gjelder kvinnemishandling overgrep var utgitt i engelsk oversettelse i forbindelse med festivalen og generalforsamlingen. Delegationene til disse to arrangementene var dessuten spesielt invitert til seminaret som markerte avslutningen av Det økumeniske tiåret i Norge.

"Arbeid med mansrollen" (prosjekt nr. 13 og punkt 7 i Kirkemøtets vedtak fra 1993)

Mansrollen

Betenkningen "Menn i solidaritet med kvinner" som forelå som ressursstoff til Framdriftsplanen for Det økumeniske tiåret, fokuserte blant annet på mansrollen som et viktig tema i forbindelse med Det økumeniske tiåret. Samlivsgruppa under Kirkens diakoni- og samfunnsråd hadde i sin tid også utarbeidet et material som kunne inngå som bakgrunnsstoff for et mer omfattende arbeid om mansrollen.

Utvalget for Det økumeniske tiåret vedtok i desember 1991 (sak 18/91 "Oppnevning av mannsrollegruppe") at det skulle utarbeides et studiemateriell om mannsrollen og oppnevnte i samme forbindelse personer som skulle delta i ei arbeidsgruppe med dette som formål. En lyktes imidlertid ikke med å få denne arbeidsgruppa fulltallig, og arbeidet kom derfor aldri i gang.

Et av medlemmene i Utvalget for Det økumeniske tiåret deltok på en konferanse i regi av European Forum for Christian Men i Skottland i september 1993. Tema for konferansen var - "Veni creator spiritus' - Men in search of identity and community -".

IKO utgav høsten 1998 "Fars bok". Prosjektet ble planlagt i kontakt med Kirkerådet, og konsulenten for sosial-etikk var Kirkerådets representant i prosjektgruppa. Han skrev bokas kapittel om menns og fedres plass i kirken og utarbeidet manuskriptet til samtaleheftet "Ærlig talt, far", som ble utgitt i tilknytning til boka.

Kjønnsroller, teologi og kirke

I forbindelse med Kirkemøtets vedtak i 1993 om å arbeide med temaet "kjønnsroller, teologi og kirke" vedtok "Utvalget for Det økumeniske tiåret i desember 1994 at det skulle utarbeides et material basert på de metoder som er benyttet i heftet "Kvinner er kvinne best .." (sak UDØT 3/94). Egen prosjektleder var utpekt. Blant annet på grunn av morspermisjon viste det seg å bli umulig å gjennomføre prosjektet slik det var tenkt. Da Virksomhetsplan for 1995 ble drøftet, vedtok Komiteen for Det økumeniske tiåret at en konkretisering av temaet "kjønnsroller, teologi og kirke" innenfor emnene barn og teologi eller enslige kvinner skulle bli vurdert på et seinere tidspunkt (sak KDT 10/95). På grunn av mangel på kapasitet, valgte komiteen å arbeide med andre oppgaver som den gav høyere prioritet.

"Arbeid med Kvinnenes internasjonale bønnedag" (prosjekt nr. 20, punkt 10 i Kirkemøtets vedtak fra 1993 og punkt 10 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

To program

Ingen gruppe eller institusjon i Norge er medlem av den internasjonale organisasjonen av Kvinnenes internasjonale bønnedag. Representanter for ei selvsupplerende gruppe utgått fra Norsk Misjonsråd har enkelte år deltatt som observatører på møter i den internasjonale komiteen og har fra gammelt av fungert som nasjonal bønnedagskomite. Det materialet denne gruppa har utarbeidet med utgangspunkt i det internasjonale materialet sendes ut via Det Norske Bibelselskap.

Flere etterlyste etter hvert en oversettelse av det opprinnelige materialet som ikke først og fremst var et opplegg til et evangelisk møte, men som omfatter både liturgier, sanger og annet ressursstoff fra det landet som har utarbeidet årets materiale.

Ettersom NØKK, da med Mellomkirkelig Råd som sekretariat, kom mer inn i bildet når det gjaldt Kvinnenes internasjonale bønnedag, ble det i 1992 tatt initiativ til et møte mellom NØKK og den nasjonale bønnedagskomiteen. NØKK framholdt her at en så det positive i det tradisjonelle arbeidet med bønnedagen, men at en ønsket å innlemme katolikkene (som er utestengt fra den nasjonale komiteen utgått av Norsk Misjonsråd). Dessuten så en behovet

for å utarbeide et bønnedagsmateriale som ligger mer opp til det internasjonale materialet, og som dermed egner seg bedre til liturgisk bruk. Møtet konkluderte med enighet om å sende ut to utgaver av bønnedagsstoffet: den tradisjonelle som er lagt til rette for evangeliske samlinger, og en som er mer rettet mot liturgisk bruk. Det ble også inngått avtale om at det i begge utgavene skulle informeres om at det eksisterte et alternativ og om hvordan dette kunne skaffes.

Kirkens Nødhjelp, KFUK og Kirkens u-landsinformasjon ble kontaktet med tanke på et nærmere samarbeid om ulike arrangement i forbindelse med Kvinnernes internasjonale bønnedag i 1992. Samarbeidsprosjektet ble gjennomført det året begrenset til Oslo-regionen. Noe av ideen bak dette var å invitere til Norge kvinner fra det aktuelle landet som kunne bidra både i samband med Kvinnernes internasjonale bønnedag, 8. mars og Kirkens Nødhjelps fasteaksjon.

I anledning av at 1993 var halvveis i Det økumeniske tiåret, sendte Kirkerådet en oppfordring til alle landets menighetsråd og prester om en markering i forbindelse med Kvinnernes internasjonale bønnedag og/eller Den internasjonale kvinnetiden dette året. (Se nedenfor). I Kirkerådets henvendelse ble det oppfordret til økumenisk samling og samarbeid i lokalmiljøet.

Siden NØKK i 1994 ble lagt inn under Norges kristne råd, er det nå dette rådet ved NØKK som sørger for oversettelse av det internasjonale materialet. Kirkerådet har bidratt til at materialet for 1996, 1997 og 1998 ble oversatt til nynorsk. Norges kristne råd oversender hvert år den norske oversettelsene til de ulike kirkesamfunnene, men det er den enkelte kirke som selv sørger for å distribuere materialet videre. I Den norske kirke blir materialet distribuert via Kirkerådets sendinger til Kirkeårspermen.

Felles programutsending

I møte mellom generalsekretæren i Norges Kristne Råd, leder i Kvinnernes Verdensbønnedag tilknyttet Norsk Misjonsråd og Det Norske Bibelselskap ble det våren 1996 inngått en foreløpig avtale om å arbeide for felles utsending av materialet, der begge gruppenes nettverk blir benyttet fra og med 1997. En ønsket også å øke Bibelselskapets engasjement i forhold til dagen. I forbindelse med Kvinnernes internasjonale bønnedag mottar Bibelselskapet hvert år 300.000 – 400.000 kroner i offergaver. Begge gruppene ble enige om at den norske betegnelsen på dagen skal være Kvinnernes internasjonale bønnedag.

I 1998 samarbeidet Bibelselskapet og Det Norske Misjonsselskap om å få to kvinner fra Madagaskar til Norge i forbindelse med Kvinnernes internasjonale bønnedag. De to kvinnene fra Madagaskar besøkte Agder, Stavanger og Oslo.

Bibelselskapet forpliktet seg også til å bidra økonomisk til at NØKK og den nasjonale bønnedagskomiteen skulle kunne sende hver sin representant til verdensmøtet i den internasjonale bønnedagskomiteen i Sør-Afrika våren 1999. Intensjonen var norsk innmelding i den internasjonale organisasjonen og felles norsk program fra år 2000.

"Inkluderande språkbruk" (prosjekt nr. 22 og punkt 11 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Konferanse

Arbeidet med 8.marsheftet har innebåret en langsiktig prosess som også har medført refleksjon omkring og utprøving av inkluderende språk i gudstjenesten. Utvalget for Det økumeniske tiåret vedtok i 1992 blant annet at det skulle arbeides fram mot en konferanse om inkluderende språk. (Sak UDØT 19/92 "Arbeid med inkluderende språk").

Både Norsk Teologisk Nemnd/Teologisk nemnd og Kirkens gudstjenesteråd/Nemnd for gudstjenesteliv har, etter vedtak i Kirkerådet, hatt arbeid med inkluderende språk på arbeidsprogrammet. (Sak KR 27/93 " Temagudstjenester - ressursmateriale fra Kirkerådet - prosedyrer og innhold". Se også nedenfor.) Konferansen om inkluderende språk ble først avholdt i januar 1998 i Oslo med omkring 50 deltakere. Teologisk Nemnd og Komiteen for Det økumeniske tiåret var arrangører, og konferansen hadde bred deltakelse fra blant annet Nemnd for gudstjenesteliv og andre organer som arbeider med teologi og liturgi. Fra Komiteen for Det økumeniske tiårets side ble konferansen blant annet fulgt opp ved en henvendelse til Bibelselskapet. En påpekte behovet for en gjennomgang av Det nye testamentets "adelfoi", vanligvis oversatt til norsk med "brødre", med tanke på en mest mulig adekvat oversettelse. Komiteen mottok et positivt svar på henvendelsen. Komiteen har også oppfordret Nemnd for gudstjenesteliv til blant annet å arbeide med tekstrekkene og kollektbønnene i et inkluderende perspektiv.

I 1998 ble det utdelt et Olavsstipend til arbeid med inkluderende språkbruk og dens betydning for gudstjenestelivet.

Ett av Sunnivastipendene som ble utdelt i 1998, gikk til en evaluering og vurdering av Det økumeniske tiåret i Norge, særlig med fokus på tilrettelegging av gudstjenester med kvinneperspektiv.

1000-årsjubileet på Selje

Kirkerådet var representert i ei arbeidsgruppe under Norsk Kvinnelig Teologforening som planla og arrangerte seminar om inkluderende språk og en gudstjeneste i forbindelse med markeringen av 1000-årsjubileet på Selje i august 1996.

Uttalelse om Forslag til tillegg til Norsk salmebok

Komiteen for Det økumeniske tiåret avga våren 1996 en uttalelse til Forslag til tillegg til Norsk salmebok (sak KDT/AU 6/96).

"Markering av den internasjonale kvinnedagen med særlig vekt på å utarbeide liturgiar som kan nyttast 8. mars" (prosjekt 15, punkt 11 i Kirkemøtets vedtak fra 1993 og punkt 10 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Forslag til liturgiske ledd

I desember 1991 oppnevnte Utvalget for Det økumeniske tiåret ei arbeidsgruppe som skulle utarbeide forslag til en liturgi for 8. marsgudstjeneste og et hefte med liturgisk ressursstoff til bruk ved slike gudstjenester og i eventuelt andre liturgiske sammenhenger.

Forslag til liturgiske ledd i 8.mars gudstjeneste forelå våren 1993. Sammen med program for Kvinnenes internasjonale bønnedag ble gudstjenesteopplegget sendt ut til bispedømmerådene for å distribueres videre til menighetene som en markering midtveis i Det økumeniske tiåret.

(Se ovenfor). Enkelte punkter i liturgien som blant annet gjaldt omtalen av Gud som mor, vakte reaksjoner og debatt. På bakgrunn av disse reaksjonene avga Utvalget for Det økumeniske tiåret i mars samme år en støtteuttalelse for 8.marsliturgien. Saken ble tatt opp i Kirkens gudstjenesteråd og på Kirkerådets møte i april. Her fant Kirkerådet ikke å kunne slutte seg til vedtaket i Kirkens gudstjenesteråd (sak KGR 10/93 "Liturgiske ledd til 8. mars-gudstjeneste") om å beklage "at det gjennom Kirkerådets kanaler for utsending er sendt ut materiale til eventuell 8. mars-gudstjeneste som er såvidt kontroversielt". (1 medlem sluttet seg til vedtaket fra Kirkens gudstjenesteråd.) Kirkerådets vedtak i saken var som følger:

1. Kirkerådet har merket seg at det materiale som er utsendt fra Kirkerådet til bruk ved gudstjeneste 8. mars 1993, hevdes av mange å være kontroversielt.

Kirkerådet er enig i at et par av formuleringene kan gi grunn for misforståelser, og at en god intensjon har fått uheldige uttrykk.

Kirkerådet finner likevel ikke grunn til å forfølge saken videre slik det er nedfelt i vedtak i Kirkens gudstjenesteråd (sak KGR 10/93).

2. Kirkerådet anbefaler at liturgisk ressursmateriale som sendes ut fra Kirkerådets organer, normalt blir forelagt KGR eller KGR's leder før utsendelse.

3. På bakgrunn av Kirkemøtets vedtak i sak KM 17/90 om Det økumeniske tiåret vil Kirkerådet be Kirkens gudstjenesteråd om å sette inkluderende språkbruk på sitt arbeidsprogram. Det arbeid som gjøres i regi av NTN og KØSU under Mellomkirkelig Råd, bør samordnes med KGR's arbeid.

4. Kirkerådet er innforstått med at Utvalget for Det økumeniske tiåret fortsetter arbeidet med ressursmateriale til gudstjeneste på 8. mars i overensstemmelse med Kirkemøtets vedtak i sak KM 17/90, og i forståelse med KGR.

(Sak KR 27/93 "Temagudstjenester - ressursmateriale fra Kirkerådet - prosedyrer og innhold").

8.marshefte

Når det gjelder arbeidet med 8.marsheftet vises det til Kirkerådets vedtak, sak KR 27/93, som er gjengitt ovenfor. Det fullførte heftet med opplegg for 8.marsgudstjenester og andre gudstjenester med inkluderende språk og kvinneperspektiver forelå til 8.mars 1996. Som ledd i arbeidet med å utvikle liturgi ble det høsten 1994 arrangert to gudstjenester i Lilleborg kirke i Oslo, den ene med temaet "Kvinner lengsel" og den andre med temaet "Kvinner vrede". Samme sted ble det i januar 1996 i samarbeid med Norsk Kvinnelig Teologforening arrangert en tredje gudstjeneste med "Kvinner tro" som tema. For første gang i 1995 og også året etter ble det arrangert 8.marsgudstjeneste i Oslo domkirke i et samarbeid mellom Kirkerådet og Oslo domkirkes menighet. I forbindelse med Kirkerådets lederutviklingskurs ble det arrangert 8.marsgudstjeneste i Nikolaikirken på Gran i 1994 og 1995. Under gudstjenesten i 1994 medvirket blant andre Hamar biskop.

Et av medlemmene i arbeidsgruppa som sto for utarbeidelse av 8.marsheftet hadde i 1995

Olavsstipend for å arbeide med tema som gjaldt kvinners spiritualitet.

Komiteen for Det økumeniske tiåret utarbeidet forslag til hvordan kvinnetidene i mars 1998 kunne markeres i høymessen det året og ved kvinnehelg i menigheten for markering av både Kvinnenes internasjonale bønnedag og 8.mars. Opplegget ble sendt ut som stoff til Kirkeårspermen. I forlengelsen av dette sendte også Komiteen for Det økumeniske tiåret en henvendelse til Nemnd for gudstjenesteliv hvor en påpekte det uheldige i at nemnda hadde fremmet et forslag til Kirkemøtet som resulterte i at den opprinnelige prekenteksten med kvinneperspektiv var blitt byttet ut med en tilleggstekst som en mente ville gjøre det unødig vanskelig å markere 8.mars i høymessen som det året falt på en søndag.

"Eit styrka kyrkjeleg engasjement i høve til kvinner si stilling generelt i samfunnet" (punkt 12 i Kirkemøtets vedtak fra 1993)

Generelt arbeid for å styrke kvinners menneskerettigheter

Mellomkirkelig Råd ved Menneskerettighetsutvalget og Kirkens U-landsinformasjon har lenge hatt fokus på kvinners menneskerettigheter. Mye av engasjementet er kanalisert gjennom organer i Kirkenes Verdensråd og Det Lutherske Verdensforbund. Arbeid med å få definert voldtekt av kvinner som en forbrytelse mot menneskeheten og arbeid for fordrevne kvinner, som er i stort flertall blant de internt fordrevne, er saker som spesielt har vært opptatt av.

Søstre på samme jord

Kirkens u-landsinformasjon utgav i 1988 studieheftet "Søstre på samme jord". Heftet var utarbeidet i samarbeid med Kirkens kvinneutvalg i anledning Det økumeniske tiåret.

Kvinner og arbeidsledighet

En publikasjon med erfaringsmateriale fra tiltak for arbeidsløse kvinner i Paulus menighet i Oslo forelå høsten 1993. Dette var en direkte oppfølging av Framdriftsplanens prosjekt nr. 14 "Kvinner og arbeidsledighet".

Bidrag til handlingsplan for likestilling

Det kan også nevnes at Kirkerådet i 1993 deltok med en representant i ei arbeidsgruppe som utarbeidet et utkast til Kirke-, undervisning- og forskningsdepartementets handlingsplan for likestilling. Arbeidet tok blant annet utgangspunkt i Kirkemøtets vedtak i sak 17/90.

Nordisk Forum

I 1988 ble Nordisk Råds og Nordisk Ministerråds store kvinnesamling Nordisk Forum arrangert for første gang. Arrangementet var lagt til Oslo. Kirkerådet/Mellomkirkelig Råd, delvis i samarbeid med KFUK og Norsk Kvinnelig Teologforening, deltok med egen stand, 8 verksteder og koordinerte dessuten et nordisk økumenisk samarbeid om to gudstjenester og daglige Bibel-meditasjoner. To kvinner fra Det sørlige Afrika deltok som Den norske kirkes representanter og deltok blant annet med verkstedet "Kvinnesolidaritet på tvers av grenser: Kirkens kvinner i frigjøringskamp". Andre av temaene for verkstedene var blant annet religion og underordning, feminisme i teologi og kirke, kirken og kvinnemishandling, hvordan kirkens forkynnelse av synd og skyld påvirker kvinners selvfølelse og kvinnesolidaritet på tvers av generasjoner, - om unge kvinner. Både gudstjenestene og

verkstedene hadde stor deltakelse.

Den norske kirke var også representert under Nordisk Forum i Åbo, Finland, første uke i august 1994 med tre verksteder og en presentasjon på tematorg. Temaene for arrangementene var "Kvinner, religion og ledelse", "Lederutvikling for kvinner i internasjonalt, kirkelig perspektiv", "Store ord - lite handling? Kirken i møte med kvinnemishandling" og "Femti år i atomalderen - ved inngangen til genteknologialderen. Har vi lært noe?" Sist nevnte verksted ble arrangert i et samarbeid med Kvinneutvalget i Bjørgvin bispedømmeråd. Alle arrangementene var godt besøkt.

Kvinnekonferansene i Beijing

Fra Kirkerådets/Mellomkirkelig Råds side har det vært arbeidet for å sette religionens betydning for kvinners situasjon i verden på sakskartet i prosessen omkring FNs kvinnekonferanse i Beijing. Dette skjedde blant annet ved en høringsuttalelse til et utkast til nasjonal rapport til FNs 4. globale kvinnekonferanse i Beijing i 1995. I den endelige rapporten ble det tatt med noen avsnitt om kvinners situasjon innen Den norske kirke. En har også tatt opp religionens betydning for kvinners situasjon som aktuelt tema for FN-konferansen under møte i Utenriksdepartementets kontaktforum for norske kvinneorganisasjoner, der Kirkens kvinneutvalg/Komiteen for Det økumeniske tiåret deltar.

Kirkerådet var representert ved den regionale forberedelseskonferansen i Wien i oktober 1994, akkreditert via Det Lutherske Verdensforbund, og i NGO forumet som ble arrangert i forkant av den statlige konferansen. Også ved denne anledningen ble det arbeidet for å fokusere på tema som gjelder kvinner og religion.

Ved NGO-forum i Beijing og ved FN-konferansen var Den norske kirke ved Komiteen for Det økumeniske tiåret representert ved to personer. Barne- og familiedepartementet gav økonomisk støtte til reise og opphold. Begge var akkreditert til den statlige konferansen, den ene via Det Lutherske Verdensforbund. Den andre av den norske kirkes representanter arrangerte et seminar under NGO-forumet om barn og radioaktivitet, i samarbeid med en representant for "Barn av Tsjernobyl". Informasjonsmateriell på engelsk om Den norske kirke og Det økumeniske tiåret forelå til konferansene.

I tilknytning til Fokus - forum for kvinner og utviklingsspørsmål har Kirkerådet vært involvert i forberedelse og oppfølging av disse konferansene. Dette har blant annet skjedd ved deltakelse i ei arbeidsgruppe om kvinner og menneskerettigheter, hvor det også har vært arbeidet med spørsmål som gjelder kvinner og religion.

Kirkerådet var representert på Utenriksdepartementets seminar for informasjonsmedarbeidere med temaet "Fra Rio til Beijing" på Sundvolden i november 1995.

En høringsuttalelse til Nasjonal oppfølging av handlingsplanen fra FNs 4. verdenskonferanse om kvinner og handlingsplanene fra den regionale forberedende konferansen ble avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret i februar 1996 (sak KDT 4/96).

Seminar og gudstjenesteopplegg

Som oppfølging av Beijingkonferansene arrangerte Kirkens U-landsinformasjon, Kirkens Nødhjelp og Kirkerådet et seminar i Vålerengen kirke i desember 1995. Temaet for seminaret var "Religion som fundamentalisme og religion som frigjøring og vekstpotensiale". Målsettingen med seminaret var å bryte ned fiendebilder og fremme fred og menneskerettigheter ved å presentere et nyansert bilde av hvordan religion kan bygge opp kvinners identitet og styrke deres posisjon, samtidig som mannsdominansen innenfor de tre religionene jødedom, islam og kristendom ble fokusert. Representanter fra disse religionene deltok, samt en kristen palestiner fra Betlehem som var tilstede som internasjonal gjest og foredragsholder. Seminaret hadde i underkant av 50 deltaker. Seminaret mottok økonomisk støtte av midler som FOKUS forvaltet (se nedenfor).

Seminaret om kvinner, religion og menneskerettigheter ble arrangert i tilknytning til freds- og menneskerettighetssøndagen i desember. Det årets tema var kvinner og menneskerettigheter. Forslag til gudstjenesteopplegg for dagen var utsendt til landets menigheter. Dette var utarbeidet i et samarbeid mellom Kirkens U-landsinformasjon, Kirkerådet og Mellomkirkelig Råd.

Bibelske kvinneskikkelser

Kirkens U-landsinformasjon utga i 1995 et ressurshefte til det indiske billedteppet "Bibelske kvinneskikkelser". Heftet gjør bruk av folkelige bibellesemeter fra Latin-Amerika og Sør-Afrika og får fram både kunnskap om kvinneskikkelser i Bibelen og innsikt i kvinners situasjon i den sørlige del av verden.

Medlemskap i aktuelle eksterne organisasjoner

Kirkerådet vedtok på sitt møte i september 1995 å melde Kirkerådet, ved Komiteen for Det økumeniske tiåret inn i FOKUS – forum for kvinner og utviklingsspørsmål og i Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon. En representant for Komiteen for Det økumeniske tiåret har deltatt i ei undergruppe under FOKUS som har arbeidet med temaet "Kvinner, religion og menneskerettigheter".

Høringsuttalelse om NOU 1995:15 Et apparat for likestilling

Komiteen for Det økumeniske tiåret avgå i september 1995 en høringsuttalelse til NOU 1995:15 Et apparat for likestilling. En gjennomgang og vurdering av det sentrale likestillingsapparatet med forslag til omorganisering av Likestillingsrådet (sak KDT 9/95).

Kontaktutvalget for likestilling

Kirkerådet er representert i Barne- og familiedepartementets kontaktutvalg for likestilling som ble opprettet i 1998.

Kontakt med organisasjonen "Barn av Tsjernobyl"

I forbindelse med et seminar på Kornhaug i februar 1998 om virkningene av Tsjernobylulykken, ble det arrangert et møte mellom representanter for sekretariatet i de sentralkirkelige råd og representanter blant annet fra organisasjonen "Barn av Tsjernobyl" i Hviterussland.

"Kvinner i dialogen mellom ulike religionar i Noreg" (punkt 12 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Et erfaringsmateriale angående religionsdialog mellom kristne og muslimske kvinner forelå høsten 1998. Prosjektet ble gjennomført av Kontaktgruppa mellom Mellomkirkelig Råd og Islam/Norge og er planlagt utgitt med tittelen "Dialog uten slør".

"Dialogen mellom ulike grupperinger i synet på kvinneleg presteteneste" (punkt 13 i Kirkemøtets vedtak fra 1996)

Et dialogmøte om kvinneprestspørsmålet ble avholdt i Kirkens hus i mai 1998 med vel 20 deltakere. Følgende var representert på møtet: Foreningen for Bibel og Bekjennelse, Kirkelig Fornyelse, Norsk Kvinnelig Teologforening, Presteforeningen, Samråd på kirkens grunn og de praktisk-teologiske seminarerne.

Annet aktuelt arbeid

Seksuelle overgrep

Kirkerådet ved Samlivsgruppa, arrangerte et seminar i Vålerengen kirke i mars 1992 om seksuelle overgrep mot barn. Orientering om og invitasjon til seminaret var sendt til alle bispedømmeråd og biskoper. En rekke institusjoner og organisasjoner var dessuten invitert til å delta på seminaret som totalt hadde 71 deltakere. Seminardagen ble avsluttet med en solidaritetsgudstjeneste arrangert i et samarbeid mellom Vålerengen menighet og Kirkerådet.

Kirkerådets kvinnekonsulent var oppnevnt som medlem av et arbeidsutvalg under Bispemøtet som utarbeidet den utredningen som forelå våren 1996 om retningslinjer og prosedyre for behandling av saker der det rettes anklage mot vigslet kirkelig medarbeider om seksuelt misbruk og/eller grenseoverskridende seksuell adferd. Det vedtaket Bispemøtet gjorde i forbindelse med behandlingen av utredningen var i samsvar med utredningens hovedkonklusjoner. Utredningen ble oversendt Kirkerådet med spesiell oppfordring om å utarbeide ressurs- og kursmateriell til bruk i et videre holdningsskapende arbeid blant prester, kateketer, diakoner og andre ansatte og frivillige med leder-, forkynner- og sjelesørgerfunksjoner. På bakgrunn av Bispemøtets vedtak ble det i alle bispedømmene opprettet et apparat med fagetisk personlråd i overgrepssaker og kontaktpersoner for fornærmede.

Et seminar med en av USAs fremste eksperter på seksuelle overgrep i kirkelig og annen såkalt "profesjonell" sammenheng ble arrangert i oktober 1996 i et samarbeid mellom Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner, Diakonissehuset Lovisenberg og Kirkerådet. Seminaret hadde god deltakelse med representanter også fra andre kirkesamfunn.

Kirkerådet ved Samlivsgruppa arrangerte et seminar om "Kjønnsroller og seksualitet i kristne ungdomsmiljøer" høsten 1996 i Markus kirke i Oslo. Målet var å sette igang refleksjon og samtale om tema som blant annet overgrep, for ved det å bidra til å skape bedre ungdomsmiljøer.

En konsultasjon om seksuelle overgrep i kirkelige sammenhenger ble arrangert i Sola 1. – 2. september 1997, med i underkant av 60 deltakere. Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner og Bispemøtet var representert i planleggingsgruppa. Målgruppe for konsultasjonen

var biskoper, stiftskapellaner og andre aktuelle personer med tilknytning til bispedømmeadministrasjonen, og målsettingen var å bidra til kompetanseoppbygging av kirkelig personell med hensyn til seksuelle overgrep i kirkelig sammenheng. De praktisk-teologiske seminarer og støttesentrene mot incest i Stavanger og Sandnes hadde også representanter på konsultasjonen.

Plakat og brosjyre med informasjon om Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner og oversikt over alle kontaktpersonene i bispedømmene forelå sommeren 1997 og ble seinere samme år sendt ut til alle menighetene.

Likestillingslovens unntaksbestemmelse for indre forhold i trossamfunn

Med bakgrunn i Kirkerådets tiltaksplan for 1995 og i en henvendelse fra Norsk Kvinnelig Teologforening har Kirkerådet på ulike måter arbeidet med en vurdering av Likestillingslovens unntaksbestemmelse for Den norske kirke. Spørsmål som gjaldt likestillingsloven ble blant annet drøftet i forbindelse med rapporten om kvinnelige menighetsprester på arbeidsmarkedet i Den norske kirke (se ovenfor). Temaet ble også belyst på tiårsavslutningen i oktober 1998.

Uttalelse om Plan for konfirmasjonstiden

Komiteen for Det økumeniske tiåret avga i februar en høringsuttalelse til Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke (sak KDT 3/96). Komiteens utgangspunkt var å vurdere planutkastet i et kvinne- og likestillingsperspektiv. Den kom også med konkrete forslag til tema m.m. som burde innarbeides i planen.

Arbeid på bispedømmeplan

Kirkerådet har ved tre anledninger mottatt svar fra bispedømmerådene angående rådernes engasjement i forbindelse med Det økumeniske tiåret. Alle Kirkerådets henvendelser ble sendt bispedømmerådene i samband med Kirkerådets arbeid med rapporter til Kirkemøtet om gjennomføringen av tiåret. Kirkerådet mottok svar fra seks bispedømmeråd i 1993, fra ti i 1996 og fra ni i 1999. Materialet varierer ganske mye når det gjelder hvor utfyllende henvendelsene er besvart. Svarene fra 1993 ble supplert med det som kom fram i muntlige rapporter fra bispedømmerådene på kontaktmøtet angående Det økumeniske tiåret i januar 1992 (gjengitt i rapporten fra møtet). De rapportene Kirkerådet mottok i 1996 ble sammenholdt med Bispedømmerådernes årsmeldinger for 1995 og med resultatene av undersøkelsen om eventuelle ringvirkninger av Kirkerådets kursprogrammer (se ovenfor). Undersøkelsen av dette materialet er holdt sammen med de opplysningene som framkom ved svar på Kirkerådets siste henvendelse fra våren 1999. Ved den siste henvendelsen ønsket en spesielt å få en fullstendig oversikt over bispedømmerådernes oppfølging av alle Kirkemøtets vedtak som direkte gjelder bispedømmerådene.

De foreliggende opplysningene tyder alt i alt på at engasjementet på det regionale plan har vært av svært varierende omfang. Som konklusjonen var også i 1993 og 1996, er det bare noen få bispedømmeråd som har gjort en mer omfattende innsats når det gjelder Det økumeniske tiåret. I 1993 var det flere som omtrent ikke hadde gjort noe. Inntrykket tre år seinere var at noe mer hadde skjedd på det regionale plan, i en del tilfeller sannsynligvis som en ringvirkning av Kirkerådets kursprogrammer. Inntrykket av situasjonen ved tiårets slutt er

at Kirkerådets kursprogrammer generelt sett har vært basis og utgangspunkt for den største delen av bispedømmerådernes engasjement. Når det gjelder kvinnemishandling og overgrep, har dette de siste årene naturlig nok, blitt knyttet til virksomheten ved Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner og det apparatet som er etablert i hvert bispedømme for å møte problemet med seksuelle overgrep i kirkelig sammenheng.

Ett inntrykk av det materialet som foreligger er også at innsatsen har vært ujevn når det gjelder tidsaspektet. Bare noen få bispedømmeråd har hatt en vedvarende virksomhet fra år til år. I hvilken periode av tiåret innsatsen var størst varierer fra bispedømmeråd til bispedømmeråd. Noen få gjorde mest i begynnelsen av tiåret, andre midtveis, mens enkelte andre har trappet noe opp på slutten av tiåret.

Strategiplaner

Enkelte bispedømmeråd har vedtatt spesielle handlingsplaner for tiåret, noen viser til virksomhetsplanen og til vedtak om prioriterte tiltak. Bare ett bispedømmeråd har rapportert om at de har utarbeidet en femårig tempoplan, slik Kirkemøtet i 1993 oppfordret til (pkt 4 i vedtaket). Flere bispedømmeråd gir tilbakemelding om at det ikke finnes spesielle planer for tiåret. Noen bispedømmeråd har gjennomført tiltak og/eller støttet prosjekter ved Særfond II midler.

Lederutvikling for kvinner

Det foreliggende materiale viser at lederutvikling for kvinner peker seg ut som det feltet der bispedømmerådene har gjennomført det mest omfattende arbeidet. Alle bispedømmene har på ett eller annet tidspunkt hatt lederutviklingskurs for kvinner, flere har drevet en systematisk kursing over tid. Fra ett bispedømme rapporteres det for eksempel med 10 gjennomførte kurs med til sammen nærmere 130 deltakere. De fleste bispedømmerådene har arrangert kurs med blant annet kvinner i menighetsråd som målgruppe (pkt 3 i vedtaket fra Kirkemøtet 1993). Et eksempel er systematisk gjennomførte prostivise kurs for denne målgruppa med oppfølgingskurs for alle i neste omgang. Flere har dessuten i tillegg til slike kurs eller i stedet for, arrangert lederutviklingskurs/"kvinne er kvinne best"-kurs med andre målgrupper, som for eksempel kirkelig tilsatte eller kvinner med andre oppgaver på frivillig basis i menigheten. To bispedømmeråd rapporterer om at det henholdsvis hvert/hvert annet år arrangeres samlinger for kvinnelige prester. Et tredje bispedømmeråd hadde vedtatt å prioritere midler til kompetanseoppbygging for kvinner.

Ett bispedømmeråd har arbeidet med et prosjektet som gjelder selvhevdelse og grensesetting for unge kvinner. (Jf. Framdriftsplanens prosjekt nr. 2.)

Kvinnemishandling og overgrepssproblematikk

I tiårets andre del er vold og overgrep mot kvinner blitt stadig mer i fokus for bispedømmerådernes innsats (punkt 9 i vedtaket fra 1993). I forbindelse med etterutdanningsprogrammet om problemet kvinnemishandling foreslo Kirkerådet at en prest eller diakon i hvert prosti skulle være ressursperson med kontakt til nærmeste krisesenter. Ett bispedømme rapporterer om at det har arbeidet systematisk med å bygge opp et slikt nettverk og sannsynligvis vil ha dette på plass i hvert prosti høsten 1999. Ett annet bispedømmeråd forteller om god kontakt med krisesentrene og at det de siste årene er arrangert adventsamlinger for folk fra krisesentrene og gudstjenester "for det krenkede mennesket".

Også i flere andre bispedømmer er det arrangert gudstjenester med volds- og overgrepssproblematikk som tema. Ellers rapporteres det fra flertallet av bispedømmene om kurs og temadager og fagdager for kirkelig tilsatte om mishandling og overgrepssproblematikk. I et bispedømme har en blant annet arbeidet spesielt mye med å fremme kontakt med krise- og incestsentre og med andre grupper og instanser både i og utenfor kirken som arbeider med emner som gjelder vold, pornografi og prostitusjon (jf. Framdriftsplanens prosjekt nr. 12). Ett bispedømme har bevilget midler til et gruppeveiledningsprosjekt med tittelen "Kirken og vold". I et annet bispedømme har ei regional ressursgruppe med bakgrunn i Kirkerådets kursprogram om kvinnemishandling gjennomført en spørreundersøkelse blant de kirkelig ansatte i bispedømmet om deres befatning med dette problemet. Gruppen har dessuten utarbeidet informasjonsmaterieil.

Alle bispedømmerådene har bygget opp et apparat for å møte problemet med seksuelle overgrep i kirkelige sammenhenger (se ovenfor) og fra ett bispedømme rapporteres det om et strategi- og orienteringsmøte om dette apparatet for ulike grupper ressurspersoner. Alle bispedømmerådene har støttet Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner økonomisk og alle har hatt mulighet for å nyte godt av senterets kompetanse og kurstilbud.

En prest hadde i 1996 Olavsstipend for å arbeide viderer med overgrepssproblematikk med utgangspunkt i erfaringer fra lokalt arbeid for personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep.

Gudstjenester

Det finnes ingen oversikt over omfanget av gudstjenester i forbindelse med 8. mars og Kvinnenes internasjonale bønnedag eller andre typer engasjement ved disse anledningene som seminar, helgesamlinger og andre tiltak. I en av rapportene fortelles det at flere menigheter har ønsket å gjøre 8.marsgudsstjeneste til en tradisjon. Når det gjelder Kvinnenes internasjonale bønnedag, har en forsøkt å få til en rutine med tilbakemelding fra de menighetene som arrangerer slike gudstjenester, men flere av menighetene har ikke ønsket å følge opp en slik rutine. Ett bispedømme rapporterer om at kvinnekomiteen har arrangert årlige økumeniske kvinnefrokoster i forbindelse med Kvinnenes internasjonale bønnedag. To bispedømmer har gjennomført "Midt- i- tiåret" markeringer med gudstjenester knyttet til "Kvinner - krigens skjulte ofre", aksjonen for voldtatte kvinner i Bosnia. Også i den siste delen av tiåret har det vært gjennomført spesielle gudstjenester i rammen av Det økumeniske tiåret, blant annet en med den norske og den tyske kvinnelige biskopen.

Seminar

Ett bispedømmeråd gjennomførte kvinneseminar dager med 120 deltaker, et annet har rapportert om årlig kvinnehelg i samarbeid med et misjonsselskap og enkelte andre igjen har gjennomført andre typer seminarer med andre samarbeidspartnere (jf. prosjekt nr. 17 i Framdriftsplanen).

Ett bispedømme melder om engasjement for å planlegge kirkelig deltakelse under messen Kvinner Viser Vei (Hamar aug. 1999). Det er lagt opp til et omfattende kirkelig program med blant annet stand, stille rom, gudstjeneste og ulike foredrag og seminarer.

Innvandrerkvinner

Flere bispedømmer bidrar med arbeid til beste for innvandrerkvinner, blant annet ved å støtte prosjekter i menighetene som for eksempel språkkurs og ulike typer miljøarbeid. Ett bispedømmeråd rapportere om erfaringer fra en menighet som har hatt ei internasjonal kvinnegruppe (J.f. Framdriftsplanen prosjekt nr. 8 "Kontakt med innvandrerkvinner").

Økumenisk utveksling

Økumenisk kvinnebesøk og bevissthet om kvinnerepresentasjon i utvekslingsprogrammer, deltakelse på internasjonale kvinnekongresser og lignende er også nevnt i materialet fra bispedømmerådene.

Særfond II / Opplysningsvesenets fond

Det økumeniske tiåret var et av satsingsområdene innenfor Særfond II. En oversikt over tildelingen av Særfond II midler i perioden 1989 - 94 viste at 6,5% av Kirkerådets, 1,1% av bispedømmerådene og 0,4% av Kirkedepartementets totalandel ble brukt på formål som gjaldt Det økumeniske tiåret.

Følgende oversikt viser tildelingen av midler av bispedømmerådene og Kirkerådets andel for de tre siste årene:

	<u>År:</u>	<u>Beløp:</u>	<u>Andel av disponibel sum:</u>
Bispedømmerådene:			
	1996:	kr. 76.000	1,3%
	1997:	kr. 98.000	1,6%
	1998:	kr. 142.000	2,3%
Kirkerådet:			
	1996:	kr. 685.000	12,2%
	1997:	kr. 1.173.000	14,0%
	1998:	kr. 775.000	12,8%

Tallene viser at satsingsområdet ikke ser ut til å ha fått samme prioritet regionalt som sentralt. Gjennom hele perioden har det vært avsatt en vesentlig større del sentralt. Økningen i Kirkerådets andel de siste årene skyldes først og fremst Kirkerådets bidrag til Kirkelig Ressurscenter for Mishandlede kvinner. (Se ovenfor.)

Når det gjelder bispedømmerådene har søkertilgangen vært liten. I 1996 ble de to mottatte søknadene innvilget, begge med det ansøkte beløp. Det samme gjaldt for 1997 og 1998.

Som et forsøk på å stimulere bispedømmerådene til å nyttegjøre seg muligheten for Særfond II-støtte til regionale/lokale tiltak i forbindelse med formål som hørte inn under Det økumeniske tiåret, sendte Kirkerådet i juni 1994 en henvendelse til bispedømmerådene om dette. En oversikt over aktuelle tema/prosjekt fulgte vedlagt. Samme sak ble også presentert ved en pressemelding og et oppslag i Kirkeaktuelt.

Vurdering

GENERELT

Det overordnede målet med Det økumeniske tiåret kan oppsummeres med at det skulle være et redskap for å fremme et likeverdig og likestilt fellesskap mellom kvinner og menn i kirke og samfunn.

Kirkerådets arbeid med Framdriftsplanen for tiåret hadde Kirkenes Verdensråds tre prioriterte områder som utgangspunkt: full kvinne-deltakelse i kirke og samfunn, å få fram kvinners bidrag til arbeidet for rettferdighet, fred og helheten i skaperverket og å få fram kvinners bidrag til teologi og trosliv. Disse tre områdene anga en bredde i engasjementet som også avspeiles i de 25 prosjektene som ble foreslått i Framdriftsplanen. Kirkemøtet i 1990 gjorde nødvendige prioriteringer og Kirkemøtet i 1993 og 1996 bidro med presiseringer og nye perspektiver. Bredden i de prosjektene som ble prioritert av Kirkemøtet sammen med de øvrige vedtakene i saken, ivaretar et vidt perspektiv og gav muligheter for mange innfallsvinkler i arbeidet for å realisere det overordnede målet: et likeverdig og likestilt fellesskap av kvinner og menn.

Har en så lykkes med å bringe Den norske kirke nærmere dette målet? Har noe skjedd som har betydning for kirken?

I rapporten fra Kirkenes Verdensråds besøksgruppe fra 1995 framholdes det at Det økumeniske tiåret uten tvil har beveget Den norske kirke i retning av større åpenhet for kvinners behov. Samtidig gir den uttrykk for at kvinners situasjon i Den norske kirke på grunn av den motstanden som finnes i kirken mot kvinners likestilling er et betydelig problem som ikke må bagatelliseres. De områdene og utfordringene som eksplisitt nevnes når det gjelder videre oppfølging av tiåret er følgende:

- En ny stadfesting av kvinners fullstendige likeverd i kirken og et arbeid med å begrunne teologisk en inkluderende grunnposisjon.
- Å analysere dypere og empiriske forhold som gjelder den "kultur" og form for ledelse som kvinner kan bidra med i det kirkelige fellesskap.
- Å ta på alvor de kvinnene innen Den norske kirke som opplever at det på grunn av motstand med bakgrunn i et konservativt kvinnesyn, er vanskelig å være kvinne i kirken.

Rapporten konkluderer på følgende måte:

Til tross for den tretthetsfølelsen mange kvinner har på grunn av at de må fortsette kampen med lite og ingen støtte fra menn, på tross av tegnene på tilbakeslag for det de har oppnådd og utrettet, på tross av deres problemer med lavt selvbilde, selv etter tjue år med politisk og sosial likestilling, er de kvinnene vi møtte fortsatt rede til å tjene kirken. De ønsker ikke makt for maktens egen skyld, men de ser fram til frihet til å tilby kirken noe annet, en annen "kultur" en annen måte å fungere på. Som i alle andre tilfeller der noen hevder sine rettigheter, kan dette virke truende for dem som skjønner at å dele makt innebærer å gi opp noe av sin egen. Det virker som om en

vesentlig del av opposisjonen mot arbeidet med kvinnespørsmål innen Den norske kirke, faktisk har sin grunn i at dette arbeidet i folks bevissthet er knyttet til støtte til andre minoriteter som hevder sine rettigheter, spesielt homofile og de som støtter retten til abort.

Vi ble flere ganger spurt om Kirkenes Verdensråds planer for oppfølging av Det økumeniske tiåret. Noen uttrykte frykt for at selv den delen av kirken som har støttet tiårets målsettinger, skal miste interessen for disse spørsmålene. De ser mot den internasjonale, økumeniske bevegelse med forventning om klar ledelse både når det gjelder markeringen av tiårets slutt i 1998 og ved rådets planer for årene deretter. Vi på vår side merket oss, i Norge så vel som i Island, at tiåret har kommet til kort når det gjelder å gjennomsyre alle deler av kirken, spesielt det lokale plan.

Vi mener således at det gjenstår en enorm mengde arbeid som må gjøres, selv i disse to landene hvor sosiale tradisjoner, sterke og dyktige kvinners lederskap og generell støtte fra mange i kirkens ledelse allerede har utrettet en god del.

ARBEIDSMÅTER

Underveis i Det økumeniske tiåret har Den norske kirke mottatt viktige impulser fra de internasjonale organisasjonene vi er tilsluttet, først og fremst fra Kirkenes Verdensråd og Det Lutherske Verdensforbund. Dessuten har tiåret fra første stund også blitt drøftet i et nordisk samarbeidsforum, som etter hvert formelt ble knyttet til Nordisk økumenisk råd. Siden kvinnespørsmål og likestilling er et felt som ivaretas av et fåtall personer i det enkelte land, iallfall på formell basis, har også dette vært viktig for arbeidet. Både i det nordiske og i det større internasjonale fellesskapet har en erfart at en har hatt mye å lære og mye å bidra med.

I handlingsplanen som var utarbeidet i regi av Det Lutherske Verdensforbund, ble de kirkene som verken hadde avsatt midler eller etablert strukturer til å ivareta kvinne- og likestillingsspørsmål oppfordret til å få dette på plass. I noen kirker er tiåret blitt nytt til nettopp dette. Den norske kirke hadde ved inngangen til Det økumeniske tiåret den store fordel av allerede å ha etablert kvinne- og likestillingsspørsmål som et ordinært arbeidsfelt innen den sentralkirkelige rådsstrukturen, med tilhørende personell og økonomi. At tiåret ble et satsingsfelt innenfor Særfond II/Opplysningsvesenets fond bidro ytterligere til å styrke arbeidet.

På den andre siden kunne innsatsen ha vært større. Bevisstheten om og arbeidet med tiåret kunne også i større grad ha vært integrert i flere av de sentralkirkelige råds arbeidsfelter. Dette ville gitt flere ringvirkninger og kunne ha virket faglig berikende i og med at nye perspektiver kunne blitt trukket inn. Det har vært vanskelig å få til en reell integrering av kjønns- og likestillingsperspektiver. For å bidra noe til dette, la Komiteen for Det økumeniske tiåret etter hvert større vekt på å avgi uttalelser til saker på andre arbeidsfelter innen de sentralkirkelige råd. En prøvde også på andre måter å gi innspill for å styrke helhetstenkningen når det gjaldt kvinneperspektiver og likestilling. Det er vanskelig å si hvor stor betydning dette kan ha hatt.

Det økumeniske tiåret var ikke først og fremst ment å være et spesialfelt, men en utfordring og et ansvar for kirken som helhet. Tanken med tiåret var at det skulle være et anliggende for hele kirken, ikke bare dens kvinneside. I innstillingen fra komite C, sak 17/90 heter det om tiåret at det "utfordrer kyrkja til sjølvkritisk å ta stilling til si rolle i kampen for kvinners frigjering og likestilling i samfunnet i dag og i morgon. Vi ønskjer at kyrkja skal vekse til ein aktiv og solidarisk medspelar i strevet for kvinnefrigjering og likestilling." I hvilken grad har kirken nyttet tiåret på denne måten? En må vel konstatere, slik en også har gjort i internasjonale økumeniske sammenhenger (blant annet i brevet fra tiårsfestivalen til Kirkenes Verdensråds generalforsamling), at tiåret først og fremst har aktivert kvinner. (Dette var forøvrig også tilfellet når det gjaldt Kirkenes Verdensråds prosjekt "Fellesskap av kvinner og menn i kirken", som ble gjennomført i perioden 1978 - 1982) Dessuten må en gi besöksgruppa fra Kirkenes Verdensråd rett i at "tiåret har kommet til kort når det gjelder å gjennomsyre alle deler av kirken, spesielt det lokale plan". Sannsynligvis er det bare et fåtall av kirkens medlemmer på lokalplanet som har hørt om Det økumeniske tiåret. Om det ved hjelp av tiåret faktisk har skjedd endringer som har bidratt til å bringe Den norske kirke nærmere tiårets hovedmålsetning, er et annet og mer interessant spørsmål.

En av rapportene fra bispedømmerådene oppsummerer slik: "Skal en driste seg med en konklusjon på vårt engasjement i det 'økumeniske tiåret' må den bli at det er mange utfordringer som vi har måtte nedprioritere, og at erfaringene har vist at mangel på økonomiske- og menneskelige ressurser har satt og setter begrensninger." Innsatsen på bispedømmenivå har alt i alt har vært begrenset. Det indikerer også bispedømmerådene svært begrensede bruk av Særfond II-/Opplysningsvesenets fondsmidler for tiltak i forbindelse med Det økumeniske tiåret. Engasjementet økte kanskje noe i tiårets siste del, og det er tross alt grunn til å glede seg over at det i noen bispedømmer har vært utrettet en hel del og tildels banebrytende arbeid. Med en sterkere felles innsats fra det regionale og sentrale plan, ville imidlertid tiårets anliggender uten tvil nådd lengre ut.

Det ville forøvrig også være nyttig å finne ut grunnene til at tiåret alt i alt ble nedprioritert på regionalt og lokalt plan. Skyldtes det de ansattes kjønn og/eller holdninger? Har det sin årsak i generelle holdninger i rådene, eller skyldes det at andre oppgaver har fortrenget dette feltet? I tilfellet - hvorfor? Viktig spørsmål er også om den sentrale innsatsen i forhold til det lokale og regionale plan var for svak og skulle ha vært annerledes. Positivt kan en peke på at Kirkerådets kursprogram var en arbeidsmåte som fungerte godt. Bispedømmerådene fulgte opp med å sende deltakere. I mange tilfeller visste de å nyttiggjøre seg den kompetansen og inspirasjonen deltakerne kom tilbake med.

DELTAKELSE

Det er grunn til å anta at Kirkemøtets ulike vedtak for å sikre en balansert fordeling av kvinner og menn i råd og utvalg og i kirkelige stillinger, har hatt positiv betydning for å styrke kvinners deltakelse. At en fra 1997 har fått en rekke regler som tar sikte på å ivarta det samme, er en naturlig konsekvens av Kirkemøtets vedtak.

Likevel gjenstår det en del for at kvinner i praksis er likestilte med menn i kirken. Det er grunn til å sette spørsmålsteget ved hvorfor kirken enda ikke har greid å oppfylle sine egne

målsettinger når det gjelder representasjon. Kvinner er underrepresentert i flere kirkelige organer, mens menns representasjon bare i få tilfeller ligger under minimumsgrensa på 40%. Det må påpekes som beklagelig at Samisk Kirkeråd i foregående periode faktisk fikk redusert sin kvinneandel fra 33% til 25% og at denne heller ikke har blitt større i inneværende periode. Det er også oppsiktsvekkende i negativ forstand at Mellomkirkelig Råd, som har hatt en god utvikling i flere perioder og i foregående hadde en kvinneandel på 53%, nå med 32% har en lavere kvinneandel enn noen sinne. Heldigvis har kvinneandelen i internasjonale og økumeniske kirkelige organer ikke blitt tilsvarende redusert.

Mens kvinner i det daglige og ordinære arbeidet i menighetene nok er mer aktive enn menn og som landsgjennomsnitt er representert med 56% (44% mannsrepresentasjon) i menighetsrådene, er de i bispedømmerådene representert med 40%. Totalt sett kan nå dette sies å være akseptabelt, men at kjønnsrepresentasjonen er så ujevn fra råd til råd og at to bispedømmeråd ikke har en større kvinneandel enn 25%, må påpekes som et problem.

Kirkemøtet har nå for første gang fått kvinnerepresentasjonen opp på 40%, og Kirkerådet har øket sin kvinneandel drastisk fra 33% i foregående perioder til 47% i inneværende. De to nemndene under de sentralkirkelige råd som representerer feltene liturgi, teologi og økumenikk, der mannsdominansen har vært størst, har i inneværende periode hevet sin kvinneandel fra 30% til 40%.

Det må framholdes som spesielt gledelig at Kirkerådet for første gang har fått en kvinnelig leder. Når det gjelder lederer generelt i rådsstrukturen, er kvinner i mindretall i både råd og nemnder.

Kvinnelige presters representasjon i rådsstrukturen har vært et spesielt problem. Komiteen for det økumeniske tiåret påpekte i sin uttalelse til Utkast til regler for valg av bispedømmeråd følgende: "For prester er kjønnsfordelingen svært skjev, og kvinnelige presters representasjon i bispedømmerådene er nærmest fraværende. Med unntak av vår kvinnelige biskop og en vararepresentant i forrige periode, har kvinnelige prester aldri vært medlemmer av bispedømmerådene eller av Kirkemøtet." I siste valgperiode har dette bildet blitt endret i og med at en kvinnelig prest for første gang ble valgt inn i et bispedømmeråd og dermed også er blitt medlem av Kirkemøtet. Vedkommende ble også valgt inn i Kirkerådet, som dermed for første gang har fått en kvinnelig prest blant sine medlemmer. Mellomkirkelig Råd hadde en kvinnelig prest allerede i foregående periode.

Utnevningen av den første kvinne som biskop i Den norske kirke må gis betydelig vekt. Kirkemøtets vedtak i sak 17/90 om kvinnelig biskop, var trolig et viktig bidrag i den prosessen som gjorde utnevningen mulig. Uten Det økumeniske tiåret hadde Den norske kirke sannsynligvis ennå ikke hatt noen kvinnelig biskop. Håpet om å få iallfall to kvinnelige biskoper er ennå ikke innfridd. Også de kvinnelige prostene er i et stort mindretall, men det er positivt at antallet er stigende, noe stigningen i den totale andelen av kvinnelige prester i tjeneste skulle jo også skulle tilsi. Når det ellers gjelder prester som yrkesgruppe, kan en konstatere at kvinner fremdeles helst søker kapellanstillinger. Kirkemøtets vedtak i 1990 om å oppfordre kvinner til å søke sokneprest- og prostestillinger er derfor også aktuelt ved utgangen av Det økumeniske tiåret.

Undersøkelsen fra KIFO om kvinnelige presters søknadsmønster og erfaringer med tilsetningsreglement og tilsetningspraksis, som Kirkerådet tok initiativet til, gir et nyansert og utfyllende bilde av kvinners situasjon på godt og vondt på det kirkelige arbeidsmarkedet. Den viser at forholdene generelt sett synes å være tilfredsstillende når det gjelder saksbehandling av tilsettingssaker. Undersøkelsen aktualiserer likevel blant annet spørsmålet om en ankeinstans for ansettelser. I den forbindelse aktualiseres også spørsmål som gjelder Den norske kirke og Likestillingsloven.

Oversikten over kjønnsfordelingen innen andre typer kirkelige stillinger er ikke fullt så godt dokumentert som når det gjelder prestene. Dette kan ha bidradd til at eventuelle skjevheter ikke har fått tilstrekkelig oppmerksomhet. Når det gjelder diakonstillingene, tyder tallene fra Diakonforbundet på at det kan være behov for å sikre balansert rekruttering av både kvinner og menn. Dette er nok også tilfellet for andre typer kirkelige stillinger. At Den norske kirke ved utgangen av Det økumeniske tiåret har fått to kvinnelige domkantorer, hører med blant de gledelige utviklingstrekkene.

PROSJEKTER OG ANDRE TILTAK

Kirkerådets virksomhet har naturlig nok i stor grad vært konsentrert om de 7 prosjektene som Kirkemøtet prioriterte og om de kursjusteringene som Kirkemøtet i 1993 og 1996 foretok. Fondsmidlene som var avsatt til Det økumeniske tiåret har vært av avgjørende betydning for de prosjektene dette gjaldt, først og fremst lederutviklingsprosjektet og arbeidet mot kvinnemishandling.

Av de prioriterte prosjektene er det nok "Lederutvikling for kvinner" som har nådd lengst ut. Her har også flere bispedømmeråd gjort et betydelig arbeid. En vil anslå at det siden 1988 har vært avholdt flere enn 50 kurs på regionalt og lokalt plan, noen med utgangspunkt i heftet "Kvinne er kvinne best", andre med annet utgangspunkt. Det er svært gledelig at både Praktisk-teologisk seminar ved Universitetet i Oslo og Presteforeningen har gjennomført lederutviklingskurs for kvinnelige prester. Kirkerådets kurs har hatt kvinner i rådsstrukturen som målgruppe. Både personer med frivillige verv og i ulike kirkelige stillinger har deltatt. Å holde sammen disse ulike gruppene og den erfaringen de representerte var viktig for tenkningen omkring disse kursene. Innsatsen i Norge blir likevel for lite å regne om en sammenligner seg med Island. Det er interessant at den islandske kirke også har begynt et arbeid for menn med utgangspunkt i "Kvinne er kvinne best".

I arbeidet med det økumeniske tiåret har en først og fremst tatt utgangspunkt i de spesifikke kvinneperspektivene, - i mye mindre grad i et kjønnsperspektiv (som også får fram det spesifikke ved menn og menns erfaringer og behov). Dette har vært naturlig og ønskelig i den fasen som har vært og ut fra tiårets intensjoner.

Når det gjelder kvinnemishandling, gjorde Kirkerådet gode erfaringer med det kursprogrammet som ble gjennomført for to kursgrupper. Deltakernes tilbakemeldinger var svært positive. Flere av deltakerne har gjort mye for å følge opp kurset i lokal og regional sammenheng. Som tilfellet var med lederutviklingskurset, var et godt samarbeid med bispedømmekontoret ofte viktig for ringvirkningene av kursene. Kirkelig Ressurssenter for

Mishandlede kvinner har, etter at det kom i funksjon, overtatt ansvaret for ulike typer kursvirksomhet om volds- og overgrepssaker.

Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner er et direkte resultat av Det økumeniske tiåret og av Den norske kirkes mangeårig arbeid med problemet kvinnemishandling. Kvinneorganer, ikke minst Norsk Kvinnelig Teologforening, har spilt en viktig rolle for å sette mishandling og overgrep på den kirkelige dagsorden. Etter hvert kom Kirkelig Ressurssenter til å bli den desidert største satsingen i rammen av tiåret. At ideen om et kirkelig støttesenter for mishandlede kvinner lot seg realisere, skjedde takket være initiativ og satsing fra Norges KFUKs side, Særfond II-/Opplysningsvesenets fond midler og støtte fra Diakonissehuset Lovisenberg. Det er gledelig å registrere at bispedømmerådene har sluttet opp om Kirkelig Ressurssenter ved å gi økonomisk støtte. Det er også positivt at en av stillingene ved senteret har blitt innarbeidet i de siste årenes statsbudsjettet. Kirkelig Ressurssenter har utviklet sin virksomhet på en svært tilfredsstillende måte og har vist seg å fylle et stort behov. Selv om senteret er lokalisert i Oslo, er dets virksomhet av nasjonal karakter. Kirkelig Ressurssenter er viktig for kirkenes evne og mulighet til å møte kvinner som er blitt utsatt for mishandling og overgrep. Ved å drive informasjons- og undervisningsvirksomhet og ved å være et møtested for og utvikle tilbud om støtte til dem som har vært utsatt, har senteret gjort en pionerinnsats. En viktig og særdeles spennende side ved virksomheten er også arbeidet med teologisk og liturgisk bearbeidelse av overgrepserfaringer. Ved utgangen av Det økumeniske tiåret har senteret et stort potensiale for fortsatt vekst og utvikling. Det er å håpe at mange deler av kirken vil fortsette å gi senteret den støtte det trenger.

Den norske kirke har også gjort en pionerinnsats når det gjelder etablering av et apparat for å møte problemet med seksuelle overgrep i kirkelige sammenhenger. Bispemøtets utredning og vedtaket som ble gjort i tilknytning til det, har vært et utgangspunkt for arbeidet med retningslinjer både i regi av Norges kristne råd, i Sverige og på Island. I de to nordiske søsterkirkene er det prinsippene i den norske modellen som er blitt lagt til grunn.

En vurderer Kirkelig Ressurssenters virksomhet som svært viktig for at apparatene i de enkelte bispedømmene skal kunne fungere. Pågangen til senteret har vært stor når det gjelder overgrepssaker, og det har vært helt nødvendig å prioritere denne type arbeid. Det må imidlertid påpekes som et smertelig faktum at den kirken som i utgangspunktet ønsket å gjøre noe for kvinner som lever i voldelige parforhold, etter hvert har fått hendene fulle med å forsøke å rydde opp i problemer forårsaket av den selv, ved enkelte av dens ansatte og frivillige medarbeidere.

Økumenisk arbeid i Norge i rammen av tiåret har i stor grad vært konsentrert om arbeid i tilknytning til NØKK. Opprettelsen av NØKK hadde sin bakgrunn i at kvinner i mange økumeniske sammenhenger var usynliggjort og fraværende, og at kvinner hadde spesielle behov for å dele erfaringer og utveksle informasjon som kvinner i sine respektive kirkesamfunn. Heldigvis har kvinner etter hvert kommet bedre med i det generelle økumeniske arbeidet. NØKK har hele tida først og fremst fungert som et økumenisk møtested der tema som spesielt angår kvinner har vært drøftet. NØKK kunne også hatt potensiale til i større grad å være pådriver for kvinnespørsmål og likestilling innad i de ulike kirkesamfunnene og i det generelle økumeniske arbeidet. Forumet har likevel en viktig rolle

å spille som et formelt opprettet og representativt kvinneorgan under Norges kristne råd. Det er viktig at det økumeniske arbeidet ikke bare blir et engasjement på sentralt plan. En må dessverre konstatere at NØKK's initiativ for å danne flere lokallag ikke førte fram.

Det er gledelig at en i tiårets siste fase har fått etablert en ordning med felles utsendelse av de to variantene av ressursstoffet til Kvinnenes internasjonale bønnedag. At materialet tidligere ble utsendt hver for seg i to ulike varianter, har nok virket noe forvirrende lokalt. Det er imidlertid grunn til å anta at materialet har nådd ulike grupper, og at de to variantene derfor har utfylt hverandre, slik de gjør også nå. De mulighetene for økumenisk og internasjonalt kvinneengasjement som Kvinnenes internasjonale bønnedag innbyr til, er nok ikke blitt godt nok utnyttet her i Norge. På bakgrunn av de store pengesummene Bibelselskapet hvert år mottar i offergaver denne dagen, kunne en håpe at Bibelselskapet etter hvert hadde engasjert seg mer for å opprettholde og øke engasjementet for dagen i menighetene. At Norge snarest mulig blir medlem av den internasjonale organisasjonen for Kvinnenes internasjonale bønnedag er naturlig og ønskelig.

Når det ellers gjelder arbeid med internasjonal solidaritet i rammen av Det økumeniske tiåret, er det først og fremst Kirkens Nødhjelp som må nevnes for sin betydelig innsats. Kontakten mellom Kirkens Nødhjelp og de sentralkirkelige råds arbeid med spesielle tiårsprosjekter har vært begrenset. Dette kan forstås som uttrykk for en naturlig arbeidsdeling, men mer planmessig kontakt og samarbeid om Det økumeniske tiåret kunne nok likevel ha gavnet arbeidet for begge parter del.

Inkluderende språk og liturgi med kvinneperspektiver har vært det av tiårets hovedtemaer som det har vært tyngst å arbeide med. Forslaget til liturgiske ledd for 8.mars gudstjeneste skapte i sin tid diskusjon og reaksjoner. Dette gav anledning til nødvendig refleksjon og fordypning når det gjelder vesentlige teologiske spørsmål med betydning for hele kirken. At konferansen om inkluderende språk ikke lot seg gjennomføre før i tiårets siste år, var nok et symptom på at dette var et tema som det var vanskelig å arbeide med. Desto gledeligere er det å kunne konstatere at situasjonen nå er noe annerledes. Synspunktene er nok blitt mer nyanserte og forståelsen for at arbeid med inkluderende språk er viktig for kirken er blitt større. 8.marsheftet ble godt mottatt. 8.marsgudstjenestene som Kirkerådet arrangerte i samarbeid med Oslo domkirke, samlet begge gangene en fullsatt kirke. Også de andre gudstjenestene som ble arrangert i forbindelse med utarbeidelsen av 8.marsheftet vakte stor interesse og viste at arbeidet nådde ut til nye grupper. Når rapporten fra Sunniva-stipendiet om kirkens arbeid med tilrettelegging av gudstjenester med kvinneperspektiv foreligger, vil vi få bedre innsikt i denne siden av tiårssatsingen i Norge.

Komiteen som behandlet rapporten om Det økumeniske tiåret i 1993 ønsket at et arbeid om kjønnsroller burde erstatte et arbeid om mannsrollen, som det hadde vist seg svært vanskelig å få igang. Som det framgår ovenfor har Kirkerådet dessverre ikke greid å gjennomføre et arbeid med dette temaet. Dette skyldtes mangel på kapasitet. Det at temaet var så generelt, var nok kanskje også en medvirkende faktor. Det er derfor desto mer gledelig at Institutt for Kristen Oppseding, med medvirkning fra Kirkerådet, har utgitt bok og studiemateriale om farsrollen.

Kirkemøtet i 1993 oppfordret til et styrket kirkelig engasjement når det gjaldt kvinners

stilling generelt i samfunnet. Vi mener at denne rapporten viser at det iallfall i noen grad har skjedd. Både for å motta og gi impulser og inspirasjon har det vært viktig å se det kirkelig arbeidet i en større sammenheng. Det ville imidlertid ikke være riktig å prioritere et mer generelt samfunnsrettet arbeid på bekostning av arbeidet med de indre kirkelige spørsmål. De problemene og utfordringene det indre kirkelige representerer, kunne ikke overses eller bagatelliseres. Ellers i samfunnet er det mange som bidrar til at likestillingsbestrebelsene fremdeles blir ivaretatt. Kirkens viktigste bidrag og beste måte å markere seg på i vårt samfunn når det gjelder likestilling, er at den viser seg i stand til å ivareta de verdiene likeverd og likestilling representerer i sine egne sammenhenger. Evne og vilje til å arbeide for dette gir kirken troverdighet.

Det samiske er et aspekt ved Den norske kirkes kultur og virksomhet. Arbeidet med samisk kirkeliv har funnet sin plass og form i kirkens sentrale og regionale rådsstruktur i løpet av det siste tiåret. Representanter for Samisk Kirkeråd har vært invitert til og har og deltatt i kursprogrammene og andre tiltak i tilknytning til Det økumeniske tiåret. Samisk Kirkeråd har også hatt en representant i NØKK. Arbeid med tiårets prioriterte prosjekter i et spesifikt samisk perspektiv har imidlertid av ressursmessige årsaker, ikke forekommet. Dette må påpekes som en vesentlig mangel ved tiårsgjennomføringen i Norge og ikke minst som en framtidig utfordring.

På tross av dette og andre perspektiver som har fått lite rom, viser likevel denne rapportens dokumentasjon av gjennomføringen av Det økumeniske tiåret i Norge, at mye er gjort. At Den norske kirke har fått en kvinnelig biskop og at et så pass omfattende arbeid med lederutvikling for kvinner har funnet sted, at Kirkelig Ressurssenter for Mishandlede kvinner endelig er blitt opprettet og at et til tider hardt tilkjempet arbeid med inkluderende språk er gjennomført, kan, for å nevne noe, vanskelig tenkes uten Det økumeniske tiåret. Utviklingen går likevel ikke entydig i en retning, og mange av tiårets eventuelle resultater er vanskelige å måle utover de konkrete tiltakene som er gjennomført og de vedtak som er fattet. Vi vil likevel hevde at Den norske kirke ikke hadde vært den samme uten Det økumeniske tiåret. Kirken har tatt mange små og noen få lange skritt som har brakt den nærmere målet om et likeverdig og likestilt fellesskap av kvinner og menn.

*

PUBLIKASJONER OG UTTALELSER NEVNT I RAPPORTEN

"Kirker i solidaritet med kvinner. Det økumeniske tiåret 1988-98. Framdriftsplan", Kirkerådet 1990 / 1993

"Kirker i solidaritet med kvinner. Ressursstoff til Framdriftsplanene for Det økumeniske tiåret 1988-98", med betenkningen "Menn i solidaritet med kvinner", Kirkerådet 1990

"The Ecumenical Decade of the Churches in Solidarity with Women", brosjyre fra Kirkenes Verdensråd

"A Clear Plan of Action", Women in Church and Society, May 1992, nr. 37, LWF

Musimbi Kanyoro (red.): "The Witness of Women", LWF Studies 1/1995

"We are Witnesses. Platform for Action from the LWF International Consultation on Women", LWF Documentation 39/1996

"Your story is my story, your story is our story". The Decade Festival. Harare, November 1998

"Living Letters". A Report of Visits to the Churches during the Ecumenical Decade – Churches in Solidarity with Women

"Melding om bispedømmerådenes tilsettinger 1989-1994", Kirkerådet 1994

Ida Marie Høeg: "Rom i herberget? Kvinnelige prester på arbeidsmarkedet i Den norske kirke", KIFO rapport nr 6, Tapir forlag 1998

Uttalelse i forbindelse med Ida Marie Høegs rapport "Rom i herberget? Kvinnelige menighetsprester på arbeidsmarkedet i Den norske kirke", avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret i forbindelse med møtet 5.2.1998

Utkast til regler for valg av bispedømmeråd. Uttalelse avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret 12. juni 1996

Uholdbart å utelukke kvinner ved bispenominasjonen i Agder. Uttalelse avgitt av Kirkerådets komite for Det økumeniske tiåret, 4. september 1998

"Young Women Leaders. From vision to reality". An evaluation and report. LWF Leadership Training Program for Younger Women 1994 - 1996

Maja Osberg: "Kvinne er kvinne best", Kirkerådet 1988

Maja Osberg: "På kvinnors vis. Att vaxa som manniska och ledare" Kurs for kvinnor i kyrka och församling. Svenska Missionsförbundets Kvinnokomitee 1992

"Leiarutvikling for kvinner" i Den norske kyrkja, utarbeidd av prosjektgruppe i Kyrkerådet 1993, revidert 1994

Pål Repstad: "Kirke, kjønn og komiteer. Kvinners erfaringer fra kirkelig styring. En kvalitativ spørreundersøkelse", Kirkerådet 1997

"Vold i ektsekapat". En betenkning fra et utvalg nedsatt av Bispemøtet, Verbum, Oslo 1984

"Samtale og sjelesorg for mishandlede kvinner. Rapport fra et forsøksprosjekt i Kirkerådet", Kirkerådet 1989

Astri Hauge og Gunnar Heiene: "Kirkens møte med kvinnemishandling", rapport nr. 1/93, Forskningsavdelingen, Diakonhjemmets høgskolesenter

"Empowered to love", The Ballycastle Declaration from a European consultation on Violence against Women, Conference of European Churches, World Council of Churches, 1994

"The Ecumenical Decade 1988 – 1998. Churches in Solidarity with Women. Mistreatment of Women and Procedures for Dealing with Sexual Mistreatment", Church of Norway 1998

Lars Inge Magerøy og Jorun E. Berstad Weyde (red.): "Fars bok. Om menn, barn og oppdragelse". IKO-Forlaget

Hans-Jurgen Schorre: "Ærlig talt, far... Tankevekkere og ideer for menn og fedre". IKO-Forlaget, Oslo 1999

"Forslag til tillegg til Norsk salmebok", Kirkerådet 1996

"Forslag til tillegg til Norsk salmebok" Uttalelse avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret ved Arbeidsutvalget, 16. april 1996

Utvalget for Det økumeniske tiåret: Uttalelse i tilknytning til reaksjonene på 8. marsliturgien. 31.3.1993

"8.mars. Opplegg til 8.marsgudstjenester og andre gudstjenester med kvinneperspektiv", Kirkerådet 1996

"Markering av kvinnedagene i mars 1998". Stoff til Kirkeårspermen.

Ann Coates (red.): "Søstre på samme jord". Kirkens U-landsinformasjon

"Når fabrikken stenger - hvem åpner da?", Kirkerådet 1993

"Likestilling i Norge" Nasjonal rapport til FNs 4. globale kvinnekongress i Beijing 1995, okt. 1994, Utenriksdepartementet og Barne- og familiedepartementet 1995

"Handlingsplan for likestilling i Europa", Vedtatt på førebuande regionalt møte i Wien, 17. - 21. okt. 1994, til FNs 4. kvinnekonferanse i Beijing 1995, Barne- og familiedepartementet 1995

"Rapport fra FNs 4. Verdenskonferanse om kvinner (FWCW) Beijing 4.-15.september 1995", del I Den norske rapporten og del II Platform for Action, Barne- og familiedepartementet, 1996

"Nasjonal oppfølging av handlingsplanen fra FNs 4. verdenskonferanse om kvinner og handlingsplanen fra den regionale forberedende konferansen". Høringsuttalelse avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret 14. februar 1996

"Freds- og menneskerettighetssøndagen 1995 10. desember – 2. søndag i advent". Stoff til Kirkeårspermen

"Bibelske kvinneskikkelser – veivisere til Guds rike. Arbeidshefte til bildeteppe fra India". Kirkens U-landsinformasjon 1995

NOU 1995:15 "Et apparat for likestilling. En gjennomgang av vurdering av det sentrale likestillingsapparat med forslag til omorganisering av Likestillingsrådet"

"Retningslinjer og prosedyre for behandling av saker der det rettes anklage mot vigslet kirkelig medarbeider om seksuelt misbruk og/eller grenseoverskridende seksuell adferd. Utredning fra et utvalg nedsatt av Bispemøtet", Oslo 1996

"Ulovlig seksualitet i kirken", brosjyre og plakat, Kirkerådet

"Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke", Kirkerådet 1996

"Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke". Høringsuttalelse avgitt av Komiteen for Det økumeniske tiåret 14. februar 1996

Midt-tiårs team besøk til Island og Norge
8. - 17. juni 1995

Team medlemmene:

Solveig Fiske (Den norske kirke)

Jonathan Gnanadasom (Kirken i Sør-India)

Isabelle Graesslé (Nasjonalprotestantiske Kirke i Genève)

Marlin van Elderen, WCC (Den kristne reformerte kirke i Amerika)

Vi har prøvd å gi en oppsummering av de bemerkningene vi har hørt om tiåret i Norge og Island, slik situasjonen ble presentert for oss og i følge våre inntrykk og observasjoner, fremfor å berette om hvert møte i løpet av disse ti dagene.

Våre besøk til begge landene har oppfylt formålet til midt-tiårets besøksprogram. De fire medlemmer i teamet møttes på Keflavík lufthavn og var samlet fram til 17. juni, da de tok avskjed med hverandre i Oslo. Medlemmene i teamet kom godt overens og hadde ingen problemer med å fordele presentasjonsoppgavene til de mange samtalene på programmet i de to landene, eller med å tilbringe mange timer sammen med frokost, mellom møter og diskusjonene om kvelden om observasjoner og inntrykk. Men det er klart at grunnlaget for dette vellykkede besøket ligger i de grundige forberedelsene av programmet utført av de lokale arrangørene.

Det er ikke mulig å nevne alle de som vi skylder en stor takk for å ha gjort vårt besøk ikke bare nyttig, men også trivelig, vi vil gjerne uttrykke vår dype takknemlighet til kirkene for den generøse gjestfriheten som de viste oss under hele besøket i Norge og på Island. Vi vil spesielt nevne de som var med oss en stor del av tiden i hvert land: På Island, Solveig Lara Gudmundsdóttir og Audur Eir Vilhjalmsdóttir; og i Norge, Synnøve Hinnaland Stendal og Ingrid Vad Nilsen (Oslo) og Kari Flornes (Bergen).

Program i Norge

Mandag 12. juni

Innledning ved Synnøve Hinnaland Stendal

Tirsdag 13. juni

Møte med stab og lederskap ved Kirkerådet og Mellomkirkelig råd

Møte med KFUK

Møte med kvinnegrupper

Onsdag 14. juni

Møte med biskopen i Oslo

Møte med fakultet og studenter ved Menighetsfakultetet

Møte med Likestillingsrådet og Likestillingsombudet

Møte med Barne- og familiedepartementet

Middag og kveldsmøte hos Bymisjonssentret på Tøyen

Torsdag 15. juni

Møte med Det norske Bibelselskap

Møte med Kirkens Nødhjelp

Møte med representanter for Metodistkirken i Norge

Møte med Norges Kristne Råd

Møte med Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner

Fredag 16. juni (Bergen)

Møte med stab og studenter fra Metodistenes Teologiske Seminar

Møte med Bjørgvin bispedømmeråd

Møte med Kvinneutvalget, Bergens krisesenter og Norske økumenisk kontaktforum for kvinner i Bergen

Våre fire dager i Oslo og én dag i Bergen ga oss en god oversikt over virkeligheten både i kirken og i samfunnet i Norge. Vi møtte mange kirkefolk -legfolk, mannlige og kvinnelige prester, en biskop og en prost, flere teologiprofessorer, mannlige og kvinnelige studenter og stab fra de forskjellige økumeniske organisasjoner - og i tillegg representanter fra Likestillingsrådet og Barne- og familiedepartementet. Vi beklager at det ikke var mulig for representanten til Samisk Kirkeråd å delta i møtet vårt den første dagen sammen med medlemmer i Kirkerådet og Mellomkirkelig råd.

Dette tette og meget lærerike programmet gjorde oss snart klar over vanskeligheten ved vårt ærend. Sett utenfra er Norge et land der livet er godt, der tradisjonene med lovfestet likestilling mellom kjønnene og like muligheter for alle har dype røtter, der kvinnene er synlige, særlig i det politiske livet, kort sagt et framgangsrikt, åpent og liberalt land. I tillegg kom vi med et godt inntrykk av kvinnesituasjonen i den lutherske kirke, som omtrent 90 prosent av befolkningen tilhører (vi har også møtt to representanter for Metodistkirken). Den norske kirke har ordinert kvinner siden 1961, og i 1993 ble den første kvinnelige lutherske biskopen i Norden utnevnt i Norge.

Etter våre møter ble det klart for oss at dette bildet av et inkluderende samfunn med like rettigheter trenger litt nyansering. Det er ingen tvil om at likestilling er et etablert prinsipp i det norske samfunnet, det er like klart at det ikke er fullt utviklet overalt. (For å nevne ett eksempel fra feltet "kontorarbeid": Ifølge statistikk for hele landet utført av Likestillingsrådet har kvinner 87% av stillingene beskrevet som "enkelt rutinearbeid", men bare 11% av "ledende stillinger". Bare 3% av direktørstillingene i norske firmaer besettes av kvinner.) I kirken heves stemmene på flere fronter for å protestere mot den aktive kvinnelige deltakelsen i hierarkiet og i den kirkelige strukturen.

Som på Island, ga besøket oss en mulighet for dialog mellom de ulike partene tilstede: kvinner og menn, leg og ordinert, liberale og konservative.

Kvinner i Den norske kirke

Vi hadde nettopp ankommet Norge da vi fikk en opplevelse av vanskelighetene ved å være kvinne, særlig en militant kvinne, i kirken. Fra flere hold ble vi informert om at situasjonen var spent og vanskelig, og at "kvinnespørsmålet" var et "hett tema". Vi ble fortalt om en voksende kampanje mot kvinnelige prester ledet av to konservative grupper i Den norske kirke, den ene var litt mer "høykirkelig", mens den andre hadde evangeliske røtter. Dagen vi ankom siterte en avis en søster fra "Darmstadtbevegelsen" som hadde forklart at flommen på Østlandet var en guddommelig straff for innsettelsen av en kvinnelig biskop og for feminist teologi generelt. Det virker som om det er valget av Rose Marie Köhn som biskop i Hamar i 1993 som har vakt til live debatten om ordinasjon av kvinner.

Vi har hørt to gjennomgående svar til denne fornyede konservatismen. (Til ettertanke er det beklagelig at vi ikke fikk møte noen med slike holdninger, selv i det tradisjonelt konservative Bjørgvin bispedømme.) På den ene siden, de fleste mannlige kirkelederne vi snakket med bagatelliserte betydningen av denne trenden, og argumenterte med at, til tross for hvor høyroestet de var, var det kun en liten gruppe som var representert og at de framsteg som

kvinnene har nådd og fortsetter å nå ikke er i fare. Å ta slike røster alvorlig ut fra dette synspunktet, ville være å gi dem publisitet, og eventuelt sette kirkens enhet som tradisjonelt sett har betraktet seg selv som et hjem for troende med mange forskjellige meninger, i fare. På den andre side, et flertall i kvinnegruppene uttrykte et ønske om bekreftelse av større solidaritet fra kirkeledere og mannlige prester. Bekreftelsen av den fulle likestillingen for kvinner i kirken og arbeidet med å rettferdiggjøre denne inkluderingen på et teologisk grunnlag, kunne bli ett av målene for Den norske kirke på slutten av tiåret.

Vi har hørt mange som fullt ut godtar sine kvinnelige prester. "Ikke bare er de akseptert, men de er også meget elsket," var det en som fortalte oss, men la fort til "...selv om det er utenkelig at de skulle delta i kirkepolitikk."

For å sikre kvinners synlighet i kirkelige lederstillinger, må de gis muligheten til å fungere i slike stillinger. På dette punktet var vi forbauset over de hyppige henvisninger til kvinners "lave selvtillit". Det beskjedne bildet kvinner ofte har av seg selv gjør lite for å motivere dem til å søke stillinger med større ansvar. Det er dette bildet som må forandres. Men dette fører til spørsmålet om ikke hele kirkens ansikt må forandres, rett og slett fordi kvinner ikke handler som menn, og det er de sistnevnte som har styrt kirken hittil. Som en av kvinnene vi møtte uttrykte det: Ingen kvinner liker å tilbringe tre dager i et møte som ikke kommer fram til noen resultat. Og flere mannlige kirkeledere som var enige i at kirken burde ha mer enn én kvinnelig biskop sier at den letteste måten å bli biskop på er å bli prost, og veldig få kvinner søker til disse stillingene når de blir ledige. Dette er sannsynligvis fordi prostembetet krever mye tid.

Samtidig virker det nødvendig med en mer utdypende (og empirisk) analyse av dette punktet om "kulturen" og "den spesielle lederstilen" som kvinner tilfører kirken, i stedet for en generell behandling. Men det er likevel nødvendig at Den norske Kirke hører på ropene til kvinnene som sier "Det er vanskelig å være kvinne, å motta kritikk og overvinne sin egen sårbarhet."

Det økumeniske tiåret i Norge

Uten tvil har tiåret, direkte eller indirekte, gjort Den norske kirke mer aktsom på kvinners behov. På grunn av de sterke opposisjonelle strømninger som er nevnt ovenfor, er det tatt opp få saker som gjelder inkluderende språk i liturgien her i landet, og kvinner er i mindretall i kirkens liturgikomité. Imidlertid ble visse konkrete resultater av tiåret nevnt for oss. Vi ble fortalt for eksempel at:

- Utnevnelsen av en kvinnelig biskop var en av tiårets frukter.
- Det er blitt opprettet et vellykket program for utvikling av ledertrening.
- Kirken har finansiert et forskningsprogram og et senter for kvinnelige volds ofre.
- En økumenisk kvinnegruppe har hatt møter siden 1988.

Kirkemøtet vedtok i 1993 noen meget oppmuntrende resolusjoner, men det har vært veldig lite oppfølging. I tillegg har en i den siste resolusjonen merket seg at "I første halvdel av Det økumeniske tiåret har Den norske kyrkja i stor grad konsentret seg om kyrkjelege spørsmål. Men tida er no komen til å rette blikket vidare" og "å arbeide for eit styrka kyrkjeleg engasjement i høve til kvinner si stilling generelt i samfunnet". Dette er et prisverdig formål med hensyn til kirkens oppdrag og tiårets mål, men vi undres om Kirkemøtets deltakere i

tilstrekkelig grad hadde erkjent de virkelige problemene for kvinner i sin egen kirke. Her igjen burde vi legge til en kommentar fra en av de mannlige kirkelederne vi møtte: "Vi venter fortsatt på at kvinnene skal gå gjennom de dørene som er blitt åpnet for dem."

Til slutt la vi med tilfredshet merke til at Det økumeniske tiåret også er blitt kjent utenfor kirken. En rapport fra Utenriksdepartementet og Familiedepartementet, datert oktober 1994, utarbeidet i forbindelse med FN-konferansen i Beijing, nevner tiåret. I den forbindelsen minnes vi en tankevekkende kommentar fra en av kvinnene vi snakket med: "I Norge har staten vært mer kristen enn kirken når det gjelder kvinner."

Vold mot kvinner

Som på Island var dette et emne som det virket vanskelig å få i gang en diskusjon om. Nesten ingen av de personene eller gruppene vi møtte tok opp dette temaet, bortsett fra forbundssekretæren for KFUK i Oslo, som gikk i detalj om et senter for mishandlede kvinner og bevisstheten om seksuell trakassering innenfor KFUK/M, og en representant fra et krisesenter for kvinner i Bergen som var invitert til et møte med oss.

Den generelle tilbakeholdenhet med å snakke om dette emnet ble forklart av en kvinne som sa "det gjør for vondt å snakke om vold mot kvinner. Kirken har ikke tilstrekkelige programmer for å håndtere det." Noen kvinner vi snakket med var åpne om deres egen frykt og egne spørsmål og la til at de ikke fikk noen respons fra kirken. Generelt ble det sagt at kirken befinner seg langt etter samfunnet og staten på dette feltet.

I de møtene vi hadde, fikk vi ikke lære mye om situasjonen til innvandrerkvinner og kvinnelige asylsøkere eller om andre saker som gjelder kvinners status. Vi hadde det privilegium å få se en manifestasjon av solidaritet blant innvandrere på onsdagsmøtet vi deltok i på Bymisjonsstretet på Tøyen, som ligger i et av Oslos fattigste områder. Der var innvandrerkvinnene aktivt med i den livlige misjonsforsamlingen.

I tillegg til fysisk vold mot kvinner finnes det selvsagt andre former, særlig psykisk vold. Det slo oss at også den stille motstanden mot kvinners likeverd i kirken også er en form for vold. Vi ble fortalt at denne motstanden noen ganger ble uttrykt på ekstreme eller bisarre måter, som i saken tidligere nevnt med sammenhengen mellom flommen på Østlandet som Guds straff for feminisme i Den norske kirke. For de som ikke blir direkte truffet, er det fristende å avvise slike utsagn som teatraliske gester mot ordinasjon av kvinner og som uverdige respons. På bakgrunn av at kvinner forteller at de savner solidaritet fra menn, lurer vi på om ikke også slike episoder fortjener mer bestemte reaksjoner.

Teologisk utdanning for kvinner

Vi hadde et interessant og nyttig møte med Menighetsfakultetet, der omtrent 70 % av norske lutherske prester tar sin utdanning. Holdningen blant fakultetsmedlemmene som vi snakket med om kvinner gjenspeiler den holdningen som vi stort sett merket blant kirkens lederskap. På den ene siden er dørene åpnet for kvinner, på den andre siden får studenter og professorer som

er i mot ordinasjon av kvinner, fritt uttrykke sine meninger om denne saken. Meningen er at det er tillatt å ha det synet man vil i kirken.

Selv om denne politikken gir et bilde av nøytralitet, virker det som sluttresultatet fremmer diskriminering av de kvinnelige forskerne. Selvfølgelig er mye blitt gjort:

- Fakultetet har uttalt at de prioriterer kvinnelige søkere.
- Det er blitt opprettet en kvote for kvinnelige studenter (i følge dekanus er den "mild").
- En gruppe er opprettet for å verve kvinnelige forskere.
- En spørreundersøkelse om "hvordan det er å være kvinnelige student" gjennomføres ved fakultetet.

Men vårt lunsjmøte med flere kvinnelige studenter var ganske avslørende: Samtlige fortalte om den motstanden de møter fra mannlige medstudenter, og mange klaget over manglende støtte fra deres mannlige partnere, venner og til og med familien. Noen spør seg selv: "Er jeg en gave eller byrde for kirken?" Det virker som om de studentene som er i mot ordinasjon av kvinner setter spørsmålsteget ved den kristne troen til de som er uenige. De godtar ikke at noen skulle ha andre holdninger. Derfor er det meget viktig for de kvinnelige studentene at det tas opp et kvinnelig fakultetsmedlem. Respekten til hele kirkefellesskapet står på spill.

Vårt møte på Metodistseminaret i Bergen var meget oppmuntrende når det gjelder teologisk utdanning for kvinner. Der hadde vi samtaler med kvinner og menn, professorer (også kvinnelige), studenter og pastorer, og alle uttrykte solid tilslutning til både integrering av kvinner og feminist teologi. Det er mulig at denne enigheten skyldes den wesleyanske tradisjon, og de nære forbindelser med Metodistkirken i Norge og United Methodist Church i USA (som Metodistkirken er medlemmer av Kirkens Verdenråd gjennom), med sine sterke tradisjoner for å inkludere kvinner. Vi undret på om det var noe spesielt i det norske samfunnet som hindret integrasjonen av kvinner, men vi fant ingen svar på dette spørsmålet.

Vi hadde allerede opplevd denne store åpenheten blant metodistene på vårt forrige møte med den første kvinnelige metodisttilsynsmann i Norge, Jorunn Wendel, som snakket med følelse og overbevisning om den rikdommen som kvinner tilfører kirkens liv.

To økumeniske organisasjoner

Vi fikk møte flere ledere (også generalsekretæren) i Kirkens Nødhjelp, som har gitt betydelig økonomisk støtte til tiåret og internasjonalt økumenisk kvinnearbeid. Siden 1992 har Kirkens Nødhjelp arbeidet meget bevisst med spørsmål om likestilling og maskuline og feminine verdier. Vi ble fortalt at i 1996 vil likestilling stå i fokus.

Den sterke bevisstheten om kjønnsrelatert problematikk og den feminist-sensitive organisasjonskulturen som utvikler seg og preger Kirkens Nødhjelp, vil uunngåelig reise spørsmålet om hvordan dette kan overføres til deres forbindelser utenlands. Det er mulig å fremme bevissthet om den rolle kjønn spiller gjennom å få i gang større engasjement blant de lokale kvinnene i prosjektene, men man må være forsiktig for å unngå at slikt blir oppfattet som "påtvungne verdier fra nord".

På en mer indirekte måte har Det norske Bibelselskap vist den samme interesse for kvinnespørsmål (de innser at flere kvinner enn menn leser Bibelen fast). De ønsker derfor å rette sitt arbeid etter en mer bevisst anerkjennelse av det kvinnelige, selv om generalsekretæren erkjente at det manglet kvinner i de ledende stillingene. Noen tegn på denne bevissheten er:

- Bibelselskapet har utgitt flere bøker skrevet av kvinnelige teologer.
- De prøver å få flere kvinner inn i lederstillinger.

Vi foreslo at også kvinnegrupper kunne inkluderes i forbindelse med framtidige oversettelsesprosjekter.

Avsluttende kommentarer

Til tross for den tretthetsfølelsen mange kvinner har på grunn av at de må fortsette kampen med lite eller ingen støtte fra menn, på tross av tegnene på tilbakeslag for det de har oppnådd og utrettet, på tross av deres problemer med lavt selvbilde, selv etter tjue år med politisk og sosial likestilling, er de kvinnene vi møtte fortsatt rede til å tjene kirken. De ønsker ikke makt for maktens egen skyld, men de ser fram til frihet til å tilby kirken noe annet, en annen "kultur", en annen måte å fungere på. Som i alle andre tilfeller der noen hevder sine rettigheter, kan dette virke truende for dem som skjønner at å dele makt innebærer å gi opp noe av sin egen. Det virker som om en vesentlig del av opposisjonen mot arbeidet med kvinnespørsmål innen Den norske kirke faktisk har sin grunn i at dette arbeidet i folkets bevissthet er knyttet til støtte til andre minoriteter som hevder sine rettigheter, spesielt homofile og de som støtter retten til abort.

Flere ganger ble vi spurt om Kirkenes Verdensråds planer for oppfølging av Det økumeniske tiåret. Noen uttrykte frykt for at selv den delen av kirken som har støttet tiårets målsettinger, skal miste interessen for disse spørsmålene. De ser mot den internasjonale, økumeniske bevegelse med forventning om klar ledelse både når det gjelder markeringen av tiårets slutt i 1998 og ved rådets planer for årene deretter. Vi på vår side merket oss i Norge så vel som på Island, at tiåret har kommet til kort når det gjelder å gjennomsyre alle deler av kirken, spesielt på det lokale plan.

Vi mener således at det gjenstår en enorm mengde arbeid som må gjøres, selv i disse to landene der sosiale tradisjoner, sterke og dyktige kvinners lederskap og generell støtte fra mange i kirkens ledelse allerede har utrettet en god del.

